



LUNDS  
UNIVERSITET

## Styr normer om kön rättstillämpningen?

- En inblick i vad som menas med socialt nedbrytande beteende enligt LVU

Av: Anna-Lena Hogerud

---

LUNDS UNIVERSITET  
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)  
Vårtermin 2015



Handledare: Karsten Åström

Examinator: Matthias Baier

## Innehåll

Abstract .....	3
Sammanfattning .....	4
1 Inledning.....	5
1.1 Syfte.....	6
1.2 Disposition.....	6
1.3 Metod och material .....	8
1.3.1 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet .....	8
1.3.2 Intervjuer och bearbetning av materialet .....	9
1.3.3 Urval .....	11
1.3.4 Föredragandens roll .....	12
1.3.5 Förförståelse.....	13
1.3.6 Etiska överväganden .....	13
1.3.7 Avgränsning .....	13
2 Teoretisk ansats och forskning på området .....	14
2.1 Kön och juridik i socialt arbete.....	14
2.1.1 Forskning på området .....	14
2.1.2 Olika normer beroende av kön.....	15
2.1.3 Genus eller kön? .....	16
2.1.4 Rättsliga normer och metanormer.....	17
2.1.5 Rättssystemet producerar värden och värderingar .....	18
2.1.6 Särskilda flicknormer.....	18
2.1.7 Ett dubbelt normsystem .....	19
2.2 Om normer.....	20
2.2.1 Rättsliga normer.....	20
2.2.2 Samhälleliga normer .....	20
2.2.3 Genusnormer.....	21

2.2.4 Normer och social kontroll .....	21
2.3 Rättssäkerhet.....	22
2.3.1 Begreppet .....	22
2.3.2 Formell rättssäkerhet .....	22
2.3.3. Materiell rättssäkerhet.....	23
2.3.4. Substantiell rättssäkerhet .....	24
3. Rättslig reglering - LVU .....	25
3.1 Kort historik.....	25
3.1.1 Vårdbehovet.....	26
3.1.2 Socialt nedbrytande beteende.....	26
3.1.3 Processen.....	26
4. Empiriskt material .....	27
4.1 Frågornas utformning .....	27
4.2 Sammanställning av svaren .....	27
4.2.1 Frågor relaterade till socialnämndens utredning.....	27
4.2.2 Frågor relaterade till det egna arbetet .....	31
5 Analys och slutsatser .....	35
5.1 Är rättstillämpningen och rättssäkerheten olika beroende av kön?.....	35
5.2 Vilka normer, utöver de som anges i rättsreglerna, styr rättstillämpningen? .....	38
5.3 Sammanfattning.....	40
Litteraturförteckning .....	42

## **Abstract**

This thesis examines if there are any differences depending on gender in interpretation of the procedural requirement "socially destructive behaviour" in the LVU. Furthermore, if ethics and expectations about gender influence transparency and legal certainty in these cases.

The purpose is to find out if there are moral codes and expectations about how a girl or a boy should behave, which are not attended as guidelines for interpretation, which inflicts upon the investigations in LVU.

The major questions are: Does application of the law and legal certainty differ based on gender in interpretation of the procedural requirement "socially destructive behaviour" in the LVU?

Does codes and expectations, beyond the ones expressed in the legislative framework rules, influence the application of the law?

To find answers to these questions I have studied theoretic models about law, codes and morality and also by performing interviews with rapporteurs at different Swedish administrative courts.

The analysis result shows that different expectations about how boys and girls should behave inflicts on the application of the law and also on legal certainty. There are special codes for girls according to sexual behaviour which are historically accepted in the moral codes of society. These codes becomes a part of the application even though they are not expressed in the legislative framework.

## Sammanfattning

Uppsatsen behandlar om normer kring kön påverkar tillämpningen av rekvisitet socialt nedbrytande beteende i Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Tanken är att med hjälp av teori och kvalitativa studier i form av intervjuer belysa om normer om kön påverkar flickors och pojkars bedömningar och då också indirekt deras rättssäkerhet i de här fallen. Och om det kan vara så att det finns normer utanför de rättsregler och förarbeten lyfter fram som påverkar bedömningen utifrån ett könsperspektiv.

Med teoretiska utgångspunkter i hur normer och moral formas är ambitionen att belysa samspelet mellan moral och rätt och om det är så att normer om kön och förväntat beteende grundat på det påverkar rättstillämpningen.

Det teoretiska perspektivet tar utgångspunkt i Yvonne Hirdman, Matthias Baier och Måns Svenssons samt Annika Staafs forskning och Astrid Schlytters undersökning om kön och juridik och de slutsatser som framkom gällande könsmissiga normer vid tillämpningen av 3 §LVU.

I uppsatsens analytiska del reflekterar jag över hur rätten och de sociala normerna i samhället verkar parallellt och rättssystemets förmåga att utöva en normbildande verkan genom sina bedömningar. Vidare om kön påverkar bedömningen om vad som kan anses vara ett socialt nedbrytande beteende och den unges rättssäkerhet.

## 1 Inledning

Tvångsvård har under en lång tid använts som ett sätt att korrigera invånarnas beteende och befästa rådande normer i samhället. LVU är en skyddslagstiftning med vars hjälp man kan fånga upp barn som far illa eller ungdomar som är ”på glid” på ett sådant sätt att deras hälsa oh utveckling skadas.

Jag har hämtat min inspiration från min studietid i början av 2000-talet och en undersökning som Astrid Schlytter gjorde av länsrättsdomar rörande 3 § LVU där det framkom att det fanns dubbla normsystem i tillämpningen av LVU. Vidare att det fanns särskilda flicknormer gällande vad som ansågs vara ett socialt nedbrytande beteende. Detta kunde vara att utredningarna och rättstillämparna hade andra fokus, exempelvis på flickornas sexualbeteende vid tillämpningen, medan detta inte var en relevant fråga när det gällde pojkarna. Vidare att fokus kom att handla kring frågor som rörde flickors kroppar och att anledningen till beteendet också framställdes som flickans eget ansvar. Undersökningen gjordes i slutet av nittonhundranittioalet och blev uppmärksammas och diskuterad. De senaste åren har också frågor om diskriminering på grund av kön eller andra orsaker fått ett större fokus i den allmänna samhällsdebatten och frågor om genus och kön lyfts ofta upp i olika sammanhang.

Frågan är då om flickor och pojkar i vissa fall fortfarande behandlas olika på grund av kön i bedömningen om vad som kan anses vara ett socialt nedbrytande beteende enligt LVU och om det därmed indirekt kan sägas påverka deras rättssäkerhet.

Utifrån teoretiska utgångspunkter men även med exempel från genomförda intervjuer med föredragande i förvaltningsdomstolar kommer jag att försöka reda ut om de anser att kön påverkar tolkningen av vad som anses vara ett socialt nedbrytande beteende. Intervjuerna fokuserar på de föredragandes syn på socialtjänstens utredningar, men även på deras eget arbete i domstolen.

## 1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att få en uppfattning om huruvida normer som inte anges i rättsreglerna påverkar bedömningen om vad som anses vara ett socialt nedbrytande beteende enligt LVU. Frågan är om normer om kön som, från lagstiftarens sida, inte är avsedda att inbegripas i bedömningen, påverkar den praktiska tillämpningen genom att normer och attityder om kön påverkar beslutsfattarna i deras arbete. Kan det vara så att beslutsfattaren har en utgångspunkt i att bedömningen ska vara objektiv, saklig och opartisk som i praktiken innebär att de förbiser att normer om kön påverkar bedömningen? Uppsatsen kommer i det avseendet att fokusera på om normer baserade på kön och om förväntat beteende kopplat till kön påverkar bedömningen. Vidare om det i så fall medför att rättssäkerheten i dessa fall kan sägas vara beroende av kön.

Som utgångspunkt för mitt arbete har jag utgått från två frågeställningar:

- Påverkar normer om kön bedömningen av kriterierna för vad som anses vara ett socialt nedbrytande beteende enligt LVU?
- Kan då rättssäkerheten sägas vara olika beroende av hur normer om kön påverkar vad som anses vara ett socialt nedbrytande beteende?

## 1.2 Disposition

I uppsatsens första kapitel beskrivs forskningsfrågorna och den metod jag har använt under arbetet. I metodavsnittet redogörs för arbetssätt och studiens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet. Vidare beskrivs hur materialet samlats in och bearbetats, urvalet samt olika etiska aspekter och avgränsningar.

Kapitel två består av en teoretisk del. Kapitlet inleds med en kortfattad beskrivning av forskning på området, Astrid Schlytters undersökning om kön och juridik och de begrepp som framkommer i den. Jag redogör sedan för en del av Schlytters begrepp, vilka också speglar tidigare forskning på området, som jag använder mig av i uppsatsen. Det rör sig om könsbegrepp, rättsliga normer och metanormer samt diskussionen om förekomsten av ett dubbelt normsystem.

Detta följs av en redogörelse över Matthias Baier och Måns Svenssons övergripande definitioner om vad normer är och hur olika normer uppstår och fungerar som instrument för att beskriva och

påverka samhället. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om teorier om rättsäkerhet, främst med utgångspunkt i rättsliga principer och Annika Staafs forskning på området.

Det tredje kapitlet inleds med en kort historik om social barnavård. Därefter följer en redovisning av den rättsliga regleringen som är relevant för uppsatsen. Texten behandlar främst 3 § LVU och rekvisitet socialt nedbrytande beteende.

Det fjärde kapitlet baserar sig på det empiriska materialet i form av en sammanställning av genomförda intervjuer med exempel från svaren. Kapitlet är uppdelat efter frågor rörande socialtjänstens handläggning och de frågor som rör föredragandes syn på sitt eget arbete.

I analysdelen i kapitel fem kopplar jag samman den teoretiska ansatsen med den empiriska delen. Kapitlet inleds med en diskussion om huruvida rättsäkerheten och rättstillämpningen är olika beroende av kön för att sedan fokusera på om det verkar finnas några normer angående flickor och pojkars beteenden utöver de som finns i rättsreglerna som påverkar bedömningen.



## 1.3 Metod och material

I detta kapitel redogör jag för arbetssätt och studiens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet. Vidare beskrivs hur materialet samlats in och bearbetats samt olika etiska aspekter och avgränsningar. Genom att inleda arbetet med en teoretisk ansats vill jag ge läsaren en introduktion till de teorier som jag kommer att använda mig av i analysdelen av uppsatsen. Jag har valt att ge en kort beskrivning av aktuella rättsregler som utgångspunkt för läsaren. Det empiriska materialet, intervjuer med fem föredragande på förvaltningsdomstolar runt om i Sverige, har jag sedan sammanställt och valt att använda för att se om det finns något stöd i de svaren för det finns andra normer än rättsliga som medför att pojkar och flickor bedöms olika beroende av kön när det gäller 3§ LVU. För att hitta förklaringar bakom hur normerna påverkar rättstillämpningen har jag valt att använda mig av teorier om normer och kön om förklaringsmodeller till detta.

### 1.3.1 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Att uppnå validitet i en studie innebär att forskaren verkligen har undersökt det man hade som syfte att undersöka.<sup>1</sup> Begreppet validitet brukar vidare definieras utifrån tre utgångspunkter: 1: Överensstämmelse mellan teoretisk definition och operationell indikator; 2: Frånvaro av systematiska fel och 3: Att man mäter det man påstår att man mäter.<sup>2</sup> Intervjufrågorna har utformats med utgångspunkt i de frågeställningar som redogörs för i uppsatsens syfte (bilaga två). Avsikten med frågorna är att se om det framkommer något exempel på att kön påverkar bedömningen av vad som kan avses vara ett socialt nedbrytande beteende enligt LVU.

Med den utgångspunkten kan man betrakta uppsatsen som skriven utifrån ett hypotetiskt-deduktiv metod, där syftet med såväl teoridelen och empirin är att besvara hypotesen ”flickor och pojkar bedöms olika utifrån kön gällande bedömningar enligt 3 § LVU”. Eftersom bedömningen är olika utifrån kön kan det också innebära att rättssäkerheten är beroende av kön<sup>3</sup>. Empirisk forskning innebär att teoretiska begrepp måste översättas till operationella indikatorer. Dessa indikatorer kan sedan enkelt ifrågasättas. För att ta reda på om flickor och pojkar bedöms olika beroende av kön när det gäller vad som avses vara ett socialt nedbrytande beteende har jag dels valt teoretiska utgångspunkter men också intervjuer av föredragande i förvaltningsrätt (första instans). Man skulle kunna ifrågasätta om det verkligen är huvudfrågan som besvaras genom intervjuerna eller endast de intervjuades uppfattning av

---

<sup>1</sup>Thurén, 2003, s. 22f.

<sup>2</sup>Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, s. 57f.

<sup>3</sup>Thurén, 2003, s. 25f.

socialtjänstens handläggning och sin egen tillämpning. Kritiker skulle kunna säga att det skulle behövas exempelvis intervjuer med nämndemän, de klagande eller varför inte socialsekreteraren. Intervjuerna ger en yrkesgrupps syn på förhållandena och deras tolkning av underinstansens och sitt eget arbete. Intervjuerna ger således en bild av de föredragande i första instans syn på hur det förhåller sig. Eftersom intervjuerna tjänar som verktyg för att få fram praktiska exempel torde det dock vara tillfyllest i denna uppsats<sup>4</sup>. I deras roll som första instans kan det kanske påverka deras svar på så sätt att de kanske har enklare för att se eventuella normer hos socialtjänsten, som kan ses som ”längre ner” i instansordningen än liknande företeelser i sitt eget arbete. Eftersom merparten av materialet som ligger till grund för avgörandet är samma som socialtjänstens borde emellertid de normer som förekommer i det underlaget också följa med upp i domstolens prövning.

De intervjuade har fått ut frågorna i förväg och sedan besvarat dem genom telefon eller enskilda möten. Någon har också skickat in sina svar via e-post. Intervjuerna har sedan utförts på ett så likt sätt som möjligt för att öka jämförbarheten mellan svaren. Reliabiliteten kan emellertid påverkas av såväl den vägen ett mer öppet samtal tar vilket gör att vissa frågor kanske inte ställs eftersom de upplevs redan besvarade och även i det fallet att ett av svaren inkommit via e-post.<sup>5</sup>

Intervjuer med några personer ut en viss yrkesgrupp kan inte sägas vara representativt för en hel professions tankar eller åsikter. Genom att analytiskt generalisera resultaten till en teori skulle man dock kunna få fram allmängiltiga slutsatser som skulle kunna förväntas finnas hos en större krets i samma yrkesgrupp. Generaliseringen kan dock inte göras automatiskt utan resultaten måste prövas en andra och en tredje gång. För att resultaten från strategiskt utvalda fall ska kunna bli generaliserbara krävs alltså någon ytterligare argumentation.<sup>6</sup> Avsikten med de genomförda intervjuerna i den här uppsatsen är emellertid inte att dra några generaliserbara slutsatser eftersom de mer tjänar som exempel på stickprov för att se om olika bedömningar beroende av normer kring kön görs i praktiken.

### **1.3.2 Intervjuer och bearbetning av materialet**

Intervjuer av olika slag är vanligt förekommande i olika sammanhang. Vanligtvis drar man en skiljelinje mellan standardiserade och ostandardiserade intervjun där man i den

---

<sup>4</sup>Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, s. 58f.

<sup>5</sup>Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, s. 63f.

<sup>6</sup>Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, s. 159ff.

standardiserade intervjun tar sin utgångspunkt i ett schema med intervjufrågor. Vidare skiljer man mellan kvalitativa intervjuer och kvantitativa intervjuer.

Den kvalitativa intervjun är en metod som används för att upptäcka, förstå eller lista ut beskaffenheten eller egenskapen hos någonting medan den kvantitativa intervjun är mer användbar för att ta reda på hur en viss egenskap eller åsikt är fördelad på en population. Intervjuerna syftar till att ge exempel som kan stödja eller motsäga frågorna i inledningen.<sup>7</sup>

Metoden jag har använt är en form av semistrukturerad intervju, där frågorna som har ställts har varit desamma till alla intervjuade men där utrymmet för att ställa fördjupande frågor har gjort att varje intervju har varit unik på sitt sätt utifrån de svar respondenterna har uppgett. Detta har gett möjlighet att koncentrera intervjuerna kring bestämda teman samtidigt som det funnits ett utrymme att upptäcka nya teman.<sup>8</sup>

Syftet med intervjuerna var således att få en uppfattning om föredragandenas syn på vilka normer baserade på kön som styr rättstillämpningen. Eller snarare, kan det vara så att normer grundade på kön styr rättstillämpningen? Tanken med att använda intervjuer är att på det sättet komma bakom det som uttrycks i den offentliga domen. Eller snarare, att få ett begrepp om vilka resonemang som leder fram till domen. För att få fram handläggarnas syn på detta valde jag att ställa frågor dels kring socialtjänstens handläggning men även kring deras eget dagliga arbete.

Frågorna är utformade för att vara korta och begripliga framförallt för den målgrupp de avser att ställas till. Jag inledde varje intervju med att berätta om min egen bakgrund och nuvarande sysselsättning för att sedan ställa några inledande frågor av mer allmän karaktär. Jag redogjorde också för att anonymitet givetvis garanterades och att de gärna fick ta del av arbetet när det blev klart. Förhoppningen var att några inledande frågor skulle skapa en mer avslappnad stämning innan vi började diskutera själva huvudfrågan. Dessutom tjänade frågorna om hur många år man arbetat och liknande också till att ge mig en bättre bild av intervjupersonen.

Det finns även följdfrågor i intervjuguiden som inte alltid blev aktuella att ställa. Frågorna är av karaktären att det går att svara ja eller nej på medan andra är av mer öppen karaktär. Några av frågorna är medvetet ledande till sin karaktär och tänkta att driva samtalet i en viss

---

<sup>7</sup>Svensson och Starrin, 2011, s. 52ff. Även Ejlertsson, 2005 s. 7f.

<sup>8</sup>May, 2001, s. 148ff.

riktning. Syftet med frågorna är således att leda den intervjuade i en viss riktning- om svaret på frågan sedan kan komma att bli ett ja och då kan utvecklas vidare. Eller ett nej som i så fall inte ger utrymme för fler frågor på det området.<sup>9</sup> För att skapa en så avslappnad stämning som möjligt och få intervjun mer som ett samtal är intervjuerna genomförda utan att bandas under tiden. Intervjuerna har istället senare transkriberats från anteckningar tagna under samtalen vilket alltid innebär en risk för ett visst bortfall av det som sades vid själva intervjun. Därför är också de svar som nedtecknats inte alltid ordagranna utan en sammanfattning och en tolkning av den intervjuades ord.

### 1.3.3 Urval

Undersökningens population<sup>10</sup> består av föredragande i förvaltningsrätter runt om i Sverige. Förfrågan om att medverka ställdes även till notarier i förvaltningsrätt då dessa har en liknande arbetsbeskrivning. Antalet föredragande i Sverige är okänt, men eftersom de återfinns i kammarrätter och alla förvaltningsdomstolar torde det röra sig om några hundra stycken i hela riket.

Det rör sig således inte om någon totalundersökning. Intervjuerna är sedan tänkta att utgöra underlag för att ge exempel på deras syn på den praktiska tillämpningen gällande socialt nedbrytande beteende. Valet att intervjua föredragande eller notarier grundar sig i att man kan kalla dem centralt placerade källor<sup>11</sup> i den bemärkelsen att de utför rättsutredningar, föredrar faktaunderlaget och skriver domsförslag i förvaltningsdomstolarna.

Beslut om vård enligt LVU fattas av förvaltningsdomstolen grundat på ansökan från socialnämnden, varför intervjuerna riktar sig till handläggare i första instans. De gör en grundlig genomgång av socialnämndens utredning och prövar sedan om vård är aktuellt eller inte. En liknande undersökning riktad till en överinstans skulle mer ha fokus på om ”rätt” bedömning gjorts av underrätten, snarare än vad som är fokus i utredningen som ligger till grund för domen. De handlägger målen tillsammans med domaren och är på det sättet väl insatta i bakgrundsmaterialet och processens gång. Det gör dem väl insatta i ärendet men samtidigt företrädare för en liten del av en viss professions uppfattning. Det gör att deras svar måste tolkas utifrån deras professionella roll, vilket också är meningen med intervjuerna – att få deras syn på könsaspekter i bedömningen av socialt nedbrytande beteende utifrån sin yrkesroll. Vidare arbetar det i första instans och kan därför uppleva att de gör en överprövning

---

<sup>9</sup>Rosengren och Arvidson, 2002, s. 152f.

<sup>10</sup>Rosengren och Arvidson, 2002, s. 125f.

<sup>11</sup>Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, s.258f.

av socialnämndens ansökan, vilket kan påverka deras svar på frågorna. Att de tillhör en viss profession påverkar säkerligen också svaret. Samma svar på frågorna skulle troligen inte erhållas om man valde ut fem personer på gatan eller fem nämndemän. Svaren ska därför tolkas mot bakgrund av det.

Frågorna har skickats ut tillsammans med ett följebrev (bilaga ett) och förfrågan om medverkan från notarier eller föredragande till landets samtliga förvaltningsrätter. Därefter har jag blivit kontaktad av personer som vill medverka i undersökningen eller fått namnen via domstolens administrativa avdelning. Jag har på det sättet inte styrt över vilken föredragande som skulle bli respondenten.

Totalt har sju intervjuer genomförts varav fem redovisas i uppsatsen. Det beror på ett internt bortfall där intervjun inte gav fullständiga svar och i det andra fallet var det fråga om att de svar som erhållits inte tillförde något utöver det som redan framkommit av de redovisade intervjuerna. Det relativt svala intresset för medverkan kan givetvis ha ett flertal förklaringar grundat i allt från arbetsbelastning, ovana att medverka i den här typen av undersökningar eller etiska funderingar kring att diskutera vad som kan uppfattas som känslig information i ett mer eller mindre offentligt sammanhang. Erfarenheten varierade lite bland respondenterna men merparten hade en relativt omfattande erfarenhet av LVU-mål och någon var till och med specialiserad gentemot arbete med tvångsvård. Tilläggas bör också att samtliga av de intervjuade är kvinnor, något som möjligen kan påverka deras svar och funderingar kring könsnormer.

#### **1.3.4 Föredragandens roll**

Föredragandens roll är främst att göra rättsutredningar, föredra målen inför rätten och också att skriva utkast till avgöranden tillsammans med domaren. De går igenom allt bakgrundsmaterial och reder även ut eventuella felaktigheter och brister i underlaget. I handläggningen har de föredragande också ofta en kontakt med socialtjänsterna när eventuella frågor uppstår som behöver lösas. De är protokollförare vid den muntliga förhandlingen och medverkar också vid överläggningen efteråt, även om de inte voterar och på det sättet deltar i själva avgörandet (det gör domaren och nämndemännen). Handläggningen av målen sker gemensamt även om det är domaren som har det huvudsakliga ansvaret för såväl handläggning som avgörande.

Som föredragande kan man arbeta med många olika måltyper, De finns de som är generalister och även det som är specialiserade på vissa ämnesområden, exempelvis tvångsvård. Således är föredragande väl insatta i såväl handläggning som motivering och skäl för avgörandet.<sup>12</sup>

### 1.3.5 Förförståelse

Eftersom jag har egen erfarenhet av att arbeta som föredragande jurist i förvaltningsdomstol har jag en relativt djup förkunskap i såväl arbetsättet som ämnet. Förförståelsen ger en bra grund inför ämnesvalet. Samtidigt utgör den en risk för att sätta präglet på arbetet eftersom det då finns en risk att egna förutfattade meningar eller känsla av delaktighet i professionen skulle kunna påverka tolkningen av resultatet.<sup>13</sup>

### 1.3.6 Etiska överväganden

De deltagande har inför intervjuerna fått reda på att de kommer vara anonyma och att deras namn eller arbetsplats inte kommer att avslöjas i uppsatsen. Vidare har de informerats om uppsatsens syfte.

Informanternas deltagande var frivilligt, de behövde inte svara på alla frågor och hade möjlighet att avbryta sitt deltagande om så önskades. Personerna är anonyma och benämns med bokstäver inställer för namn. Studien intresserar sig främst för personernas yrkesutövning och mer deskriptiv bakgrundsinformation kring informanterna behöver därför inte beaktas. Att ge en alltför beskrivande bild av deras personer skulle dessutom riskera att avslöja deras identitet och röja anonymiteten. Eftersom anonymiteten ska försäkras är det dessutom svårt att gå närmare in på geografisk tillhörighet, deras yrkesbakgrund eller eventuell expertkompetens och tidigare tjänstgöring. Jag har också medvetet valt att inte intervjua några av mina forna kollegor eftersom jag tror att det skulle kunna påverka svaren hos intervjupersonen. Däremot har jag tagit hjälp av en före detta kollega med att läsa igenom frågorna och komma med eventuella synpunkter.

### 1.3.7 Avgränsning

Eftersom den här uppsatsen främst inriktar sig på de så kallade beteendefallen och vad som kan anses vara socialt nedbrytande beteende lämnas vidare beskrivningar av kriterierna för 2 § LVU utanför denna uppsats. När det gäller den andra frågan, vilka normer, utöver det som anges i rättsreglerna, som styr tillämpningen, har jag begränsat området till det som tangerar normer baserade på kön.

---

<sup>12</sup><http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Arbeta-i-Sveriges-Domstolar/Att-arbeta-i-en-domstol/Foredragande/>

<sup>13</sup>Svensson och Starin, 2011, s.60f.

Vidare är det en kvalitativ metod som används. Det gör att det inte går att dra några slutsatser om hur det förhåller sig generellt i förvaltningsdomstolarna angående dessa frågor utifrån det empiriska underlaget, vilket inte heller är avsikten. Tanken med att använda intervjuer är att på det sättet komma bakom det som uttrycks i den offentliga domen. Det som skrivs i domen är en sammanfattning av de olika omständigheter som ligger till grund för bedömningen och en avvägning baserad på dem. Genom intervjun finns det en möjlighet att höra mer om hur rättstillämparen resonerar om olika normer som kan påverka dem i den bedömningen och om de reflekterar över dessa i det dagliga arbetet.

## **2 Teoretisk ansats och forskning på området**

### **2.1 Kön och juridik i socialt arbete**

#### **2.1.1 Forskning på området**

Forskning kring kön och juridik i socialt arbete spänner över ett brett fält. Om man söker på ord som kön i kombination med LVU på LOVISA (bibliotekskatalogen vid Lunds universitet) får man bara ett resultat; Astrid Schlytters undersökning. Om man istället slår samma kombination av ord på exempelvis sökmotorn google, dyker det upp mängder av träffar, både uppsatser från studenter, rapporter och litteratur på området.

Den här uppsatsen avser emellertid endast att behandla en liten del, rörande socialt nedbrytande beteende vilket begränsar området något. Uppsatsen behandlar inte heller själva innehållet i vården, varför forskning rörande det inte redogörs för i detta avsnitt. Nedan lyfts några undersökningar vilka delvis behandlar samma tema fram från fältet.

I en studie gjord av Sven Forsling 1992 fann han att det förekommer skillnader mellan könen angående tvångsomhändertagande. Forslings studie visar att omhändertagna pojkar främst har en bakgrund med skadegörelse, stölder rån eller våld. Vidare att flickorna i större utsträckning hade en bakgrund i ett vagabonderande beteende, vistelse i olämpliga miljöer och självmordsförsök.<sup>14</sup>

I en uppföljning Socialstyrelsen genomförde 2005 framkommer att arbete kring barn och unga speglar traditionella föreställningar om kön. Vidare att behandling och bemötande är utformat utifrån en manlig norm, något som kan leda till att både flickors och pojkars behov

---

<sup>14</sup>Forsling 1992, s 7 ff.

osynliggörs. Det konstateras också att det görs olika bedömningar gällande flickors och pojkars sexualitet eftersom det finns olika förväntningar på flickor och pojkars beteenden. Studien fokuserar dock främst på socialtjänstens arbete och lyfter även fram Schlytters undersökning gällande tillämpningen av rekvisitet socialt nedbrytande beteende.<sup>15</sup>

I en litteraturgenomgång av svensk social barnavård ur ett könsperspektiv åren 1993-2003, tar Petra Ulmanen och Gunvor Andersson upp flera författare som har fokuserat på om det finns skillnader emellan pojkar och flickors sociala problem. Bland annat kommer de fram till slutsatsen att könsskillnader märks i hur bedömningen av många sexpartners hos unga hanteras. Det blir ett skäl till att placera flickor utanför hemmet medan motsvarande inte gäller för pojkar. Vidare konstaterar de att sexualitet och missbruk tycks vara områden där olika förväntningar och värderingar påverkar socialtjänstens bedömningar.<sup>16</sup>

Sammanfattningsvis kan delar av forskningen på området sägas stödja tesen att det görs olika bedömningar gällande flickors och pojkars sexualitet beroende av att det finns olika förväntningar på deras beteende. Vidare att det inte verkar finnas någon undersökning som spänner över lika många avgöranden som motsvarar den undersökning Schlytter gjorde angående 3 § LVU 1999.

### 2.1.2 Olika normer beroende av kön

*Tillämpningen av 3 § LVU sker på ett sätt för flickor och på ett annat för pojkar. I fråga om missbruksrekvisitet sker den könsmissiga differentieringen i och med att annat än själva drogkonsumtionen och dess omfattning tillmäts betydelse för flickors del. Även rekvisitet »ett annat socialt nedbrytande beteende« har en könsmissig innebörd med diskriminering av flickor som följd.<sup>17</sup>*

Schlytter genomförde en analys av länsrättsdomar angående tillämpningen av 3 § LVU med utgångspunkt att de rättsliga normerna är olika för flickor och pojkar – att rätten inte är neutral i könsmissiga avseenden. Slutsatsen var att kvinnor och män inte behandlas lika eftersom rätten har inbyggda värderingar och normer av könsmissig innebörd. Det innebär att rätten förmedlar och producerar uppfattningar och sociala normer av kvinnor och män samt relationerna dem emellan. Andra sociala faktorer som exempelvis klass och etnicitet spelar också in varför kvinnor och män i många avseenden kan ha gemensamma intressen baserade

---

<sup>15</sup>Socialstyrelsen [SoS] 2005 10, s.74ff.

<sup>16</sup>Ulmanen och Andersson, 2006, s. 68f.

<sup>17</sup>Schlytter, Kvinnokroppen som text, Socialvetenskaplig tidskrift nr 1-2 • 2000, s.109f.



på andra faktorer än kön.<sup>18</sup> Av studien framgick att det finns ett dubbelt normsystem, ett för flickor och ett för pojkar och att den olikheten också omfattar rättssystemets metanormer.<sup>19</sup>

### 2.1.3 Genus eller kön?

Schlytter menar att det är problematiskt att använda sig av begreppet genus likt Yvonne Hirdman och andra forskare i detta sammanhang eftersom det endast täcker rättens beskrivning av kvinnor respektive män, men inte motsvarar den individuella handlingsnivån. Detta gör att den enskilda människans handlande i strid med sociala normer blir osynlig.

Hirdman menar att kulturella föreställningar tar sin utgångspunkt i att vissa värden och värderingar grundar sig i uppfattningar om manlighet respektive kvinnlighet. Under historiens gång har olika karakteristika tilldelats de olika könen, vilket har skapat stereotyper för mänskligt handlande. Beteendet mellan könen ses som en kulturellt nedärvd självklarhet vilken vi människor socialiseras in i. Mönstret har byggts in i samhällets olika institutioner vilket gör den näst intill osynlig och svår att åskådliggöra. Man föds inte till den sociala rollen man och kvinna. Rollerna är något som ständigt återskapas i samhället.<sup>20</sup> Enligt Hirdman är det en fråga om en:

*”...kulturellt nedärvd, styrd överenskommelse av könens gemensamma sammandragande med åtskiljda förpliktelser, skyldigheter och rättigheter”.*<sup>21</sup>

Det är fråga om beteende som ses som självklart beteende som vi utför utan att närmare reflektera över handlingen. Kvinnan och mannen har historiskt sett haft olika uppgifter att utföra och förvalta i samhället. Flera ideologier om manlighet och kvinnlighet existerar parallellt och troligen kan man vara man och kvinna på ett flertal kulturellt accepterade sätt. De kulturella föreställningarna om kön och könen olika egenskaper får sägas ha relativt stor normativ påverkan även om nya normer är på väg in.

Genusbegreppet är dock enligt Schlytter användbart för att beskriva de sociala normer rätten förmedlar och producerar, men inte för att förstå unga flickors handlande i konkreta situationer. Schlytter vill istället använda sig av begreppet kön, som på svenska täcker både de biologiska och sociala aspekterna. De rättsliga föreställningarna om kön är inte formulerade av och för kvinnor vilket gör det nödvändigt att ha analysredskap för att fånga in dessa

---

<sup>18</sup>Schlytter, 1999, s. 23f.

<sup>19</sup>Schlytter, 1999, s. 135f.

<sup>20</sup>Hirdman, 2001, s. 60f.

<sup>21</sup>Hirdman, 2001, s. 84f.

motsättningar.<sup>22</sup> Eftersom denna uppsats delvis fokuserar på hur rätten och socialtjänsten förmedlar sociala normer menar jag att även genusbegreppet är användbart i detta fall, även om utgångspunkten huvudsakligen kommer vara Schlytters teori och begrepp.

#### 2.1.4 Rättsliga normer och metanormer

Rättsliga normer består dels av rättsregler (lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd etc) och dels de normer som faller utanför den kategoriseringen. Det kan röra sig om oskrivna normer, normer som är allmänt syftande eller normer för ett specifikt fall.<sup>23</sup>

För att kunna avgöra olika rättsreglers existens och inbördes förhållande till varandra behöver rättssystemet normer som vanligtvis kallas rättskälleprinciper eller metanormer. Dessa har kommit till under många års praxis eftersom de behövs och har en mer övergripande roll och bidrar med prioriteringar och stöd i avvägningar.

Dessa metanormer innefattar också olika värdenormer, exempelvis rättssäkerhetsprinciper eller effektivitet. Värdenormerna blir gemensamma för den juridiska professionen genom socialisering in i juristyrket och yrkespraxis vilket gör att medlemmarna av yrkesgruppen kommer att uppfatta vissa av normerna som självklara delar av det rättsliga normsystemet. Dessa normer är inte detsamma som samhällets moralnormer, även om vissa av den har flera likheter med den allmänna moraluppfattningen.<sup>24</sup>

Samhällsvärderingarnas inflytande i rättstillämpningen sker bland annat genom rättssystemets metanormer. Praktiserandet kräver i de flesta fall tolkning och utrymme för det beror på lagtextens klarhet och faktaunderlaget. Under tolkningen använder sig juristen av olika konstruktioner och värderingar – som ofta anses som självklara. Rättssäkerhet är en sådan konstruktion som ofta anses som en självklar utgångspunkt.

Rättssäkerhetens givna ställning för dock med sig att det inte sker något ifrågasättande om den eventuellt upprätthålls på bekostnad av andra intressen, exempelvis kvinnors lika värde med män eller principen om barnets bästa. Vilken konstruktion som används i det enskilda fallet har bland annat att göra med vem den som har tolkningsföreträde identifierar sig med.<sup>25</sup>

Rättssystemet ska vara neutralt. Rättssubjektet är en könlös, fri och jämlik individ. För att rättssystemet ska vara neutralt från politiska och värdemässiga avseenden förutsätter dock att

---

<sup>22</sup>Schlytter, 1999, s 19ff.

<sup>23</sup>Schlytter1999, s 26ff.

<sup>24</sup>Schlytter, 1999, s 28f.

<sup>25</sup>Schlytter, 1999, s 48ff.

det klart kan skiljas från det politiska systemet. Med de två systemen samverkar och är beroende av varandra. Det behövs juridisk expertis vid utformandet av föreskrifter och domstolarna behövs för att precisera de rättsliga normernas innehåll och upprätthållande.

Det politiska systemet står för värdeprioriteringar och politiseringen och det juridiska systemet har att förmedla politiken och dess effekter via sin tolkning. Tanken är att rättstillämpningen ska vara skild från politiken och ligga i juristens hand. I praktiken går dock detta inte att efterleva fullt ut.

Värderingar och politiska ställningstaganden förekommer även inom rättstillämpningen. Samhällsvärderingar ger sig till känna i olika sammanhang. Dessutom bidrar lagstiftningens könsneutrala form till att dölja politiska värderingar och prioriteringar eftersom den baseras på en bild av verkligheten som inte är korrekt. På det sättet blir en rättslig reglering baserad på en felaktig bild av uppdelning av hemarbete exempelvis ett stöd för rådande könsmaktstrukturer.<sup>26</sup>

### **2.1.5 Rättssystemet producerar värden och värderingar**

Genom flera exempel lyfter Schlytter fram hur föreställningar och känslor spelar en stor roll i rättstillämpningen. Rättstillämparens erfarenheter och känslor grundar sig i allmän kompetens samt är en produkt av rättstillämparens professionalitet. Det är därför nödvändigt att bevaka den aspekten av rättstillämpningen eftersom den som är klar över den egna ståndpunkten i olika frågor också kommer kunna bortse från dem i bedömningen.

När det gäller rättens könsneutralitet, ett av de grundläggande förhållningssätten gentemot könen i all tillämpning, är den inte alltid fungerande i förhållande till verkligheten. Neutraliteten bidrar snarare till att dölja diskriminering eftersom det som ska vara självklart inte syns i diskriminerande föreställningar och schabloniseringar som får inflytande över bedömningarna och på det sättet främjar allmänna konstruktioner och abstrakta begrepp särintressena.<sup>27</sup> Schlytter menar att bristen på överensstämmelse har sin grund i att rättsliga bedömningar sker mot bakgrund av värderingar som ligger utanför rättssystemets ram.<sup>28</sup>

### **2.1.6 Särskilda flicknormer**

I Schlytters granskning av socialt nerbrytande beteende i länsrättsdomarna framkom att det skedde en komplettering via rättspraxis av de normer som ger rekvisitet sitt innehåll. Vissa

---

<sup>26</sup>Schlytter, 1999, s 41ff.

<sup>27</sup>Schlytter, 1999, s 53ff.

<sup>28</sup>Schlytter, Kvinnokroppen som text, Socialvetenskaplig tidskrift nr 1–2 • 2000, s.109f.

normer var i de flesta fallen knutna till flickor. Psykisk störning i kombination med självmordsförsök där riskerna för skada på hälsa och utveckling var överhängande var ett kriterium. En begynnande asocialitet som beror på att ungdomen saknar föräldrar som kan ta hand om den var ett annat socialt nedbrytande beteende.

Normen om ett aktivt sexualliv innebärande att flickan hade samlag antingen med flera olika pojkar eller att hon under en längre period hade samlag med en pojke som bor på flyktingförläggning eller var betydligt äldre ansågs vara ett socialt nedbrytande beteende för flickor. De sexuella normerna förknippades enbart med flickor. Likaså normerna som anger att det är olämpligt att umgås med ungdomar på flyktingförläggningar eller det faktum att partnern är betydligt äldre.

Normerna reglerar kvinnors fysiska, sexuella och psykiska sårbarhet i samhället. Det är kvinnor som utnyttjas sexuellt, det är kvinnor som blir huvudansvariga för barnen vid en eventuell graviditet och det är kvinnor som inte kan försvara sig mot våld i nära relationer. Beivrandet av dessa förhållanden kan då ske på olika sätt. Denna tillämpning är problematisk eftersom den gör flickan till bäraren av problemen hon inte är ansvarig för. På det sättet bidrar tillämpningen till upprätthållandet av maktrelationerna mellan könen i samhället.<sup>29</sup>

### **2.1.7 Ett dubbelt normsystem**

Schlytter visar i sin studie att det finns ett dubbelt normsystem. Ett för flickor och ett för pojkar. När det gäller missbruksrekvisitt finns en rad normer för flickor och pojkar där pojknormerna är mer tillåtande vilket ger pojkarna större handlingsutrymme än flickorna. Flickors drogmissbruk ses i ljuset av fysisk och sexuell sårbarhet och då blir de hänsynstagandena en del av missbruksdefinitionen.

När det gäller tolkningen av annat socialt nedbrytande beteende förmedlar rättspraxis normer som inte framgår av förarbetena och som innebär en vidgning av rekvisitets innehåll om man jämför med riktlinjerna i förarbetena. Normerna reglerar situationer som är vanligare bland flickor än bland pojkar och är dessutom ofta knutna till flickans kropp. För flickorna del finns en större skillnad mellan teori och praktik än vad som är fallet för pojkarna.<sup>30</sup>

---

<sup>29</sup>Schlytter, 1999, s 94ff.

<sup>30</sup>Schlytter, 1999, s 135ff.

## 2.2 Om normer

Baier och Svensson ger en övergripande definition av vad normer är, hur de ser ut, uppstår och fungerar för individen och i samhället. De beskriver också hur normer kan användas som instrument för att beskriva, analysera och påverka samhället.<sup>31</sup> De delar in normer i två huvudkategorier, rättsliga och samhällliga.

### 2.2.1 Rättsliga normer

Rättsliga normer kan delas upp i normer som pekar ut handlingar eller normer som vägleder hur man ska hantera de förstnämnda – normer som pekar ut handlingar. Ett exempel som anges är normen ”du skall inte döda en annan människa,” en norm med ett bestämt handlingsinnehåll som riktar sig till en person. Många rättsliga normer är av detta slaget. Den andra kategorin normer handlar om hur dessa handlingsnormer ska tillämpas.

Rättssystemet är uppbyggt så att vissa normer var företräda framför andra vilket formellt visar sig genom att rättssystemet har klassificerat en hierarki mellan de olika rättskällorna; grundlag, lag, förordning, föreskrifter och allmänna råd. En grundlag har företräde framför en lag och en föreskrift företräde framför allmänna råd. Det finns även informella rättsnormer som inte har skapats av lagstiftaren. Hit hör till exempel prejudicerande domar, så kallad rättspraxis som inte är bindande formellt men ofta tjänar som vägledning i det vardagliga arbetet.<sup>32</sup>

### 2.2.2 Samhällliga normer

Enligt Baier och Svensson kan man dela upp normerna efter på vilket sätt de reglerar beteende. Konstruktiva normer anger hur interaktion ska gå till i olika situationer, exempelvis vid en basketmatch eller grammatiska regler. Man skulle kunna likna dessa normer vid en form av spelregler för olika typer av situationer.

I liket med inom juridiken finns det också kompetensnormer som talar om vem som ska göra vad och varför. Inom sociologin brukar det också sägas att en roll är en bestämd uppsättning normer. Det kan röra sig om mer diffusa roller som exempelvis mamma men också om mer konkreta roller som tandläkare, nyhetsankare eller liknande. Till de olika rollerna knyter vi ett visst beteende som vi förväntar oss av just den rollen. Man brukar också prata om moraliska normer och sociala normer vilka på olika sätt styr vårt beteende.

---

<sup>31</sup>Baier och Svensson, 2009, s. 14f.

<sup>32</sup>Baier och Svensson, , 2009, s. 75ff.

Om moraliska normer (du skall icke döda eller stjäla) ofta handlar om vårt direkta förhållande till andra människor riktar sig sociala normer oftare till olika sociala sammanhang. Det kan röra sig om klädkoder, etikett och liknande som indirekt riktar sig till andra människor och beskriver vilka vi är och i vilket socialt sammanhang vi hör hemma. Baier och Svensson menar att den här typen av normer inte drabbar någon på ett direkt sätt, men att reaktionen mot dessa normer kan vara förnärmelse, indignation eller liknande.<sup>33</sup>

### 2.2.3 Genusnormer

Vid sidan av de traditionella strukturerna i samhället finns det ytterligare en struktur som tar sin utgångspunkt i könen. Strukturen reproduceras genom en uppsättning av normer som beskriver hur en man och en kvinna ska bete sig och vara och hur relationen mellan män och kvinnor ska gestalta sig. Som exempel kan ges att det finns förväntningar på vad en flicka ska göra och inte. En flicka förväntas exempelvis inte snusa, släppa väder, ta för mycket plats eller berätta roliga historier. Pojkar ska å andra sidan vara modiga och starka och inte gråta eller ägna sig åt sysslor som normalt och av tradition förknippas med ”kvinnligt” beteende.<sup>34</sup>

### 2.2.4 Normer och social kontroll

Normer aviserar handlingar och säger åt oss vad vi ska göra och hur vi ska agera i olika situationer. Därför finns det en tydlig kontrollaspekt i normerna. Rätten och de sociala normerna i samhället verkar parallellt i och med att båda systemen påverkar människors beteende. De båda systemens normer påverkar också varandra genom att sociala normer har en påverkan på rättens utformning och tillämpning samtidigt som rättstillämpningen och rättslig reglering kan påverka människors beteende i en viss riktning.

Genom förändringar av rätten kan man starta processer som på sikt förändrar de sociala normerna. Om den rättsliga regleringen manar fram ett förändrat beteende och därigenom banar väg för en förändring av sociala normer har man aktiverat en form av social kontroll. Först på längre sikt kan rätten, med stöd av de sociala normerna också påverka människors attityder. När människor bryter mot den egna attityden upplever de även en mer inifrån kommande sanktion i form av dåligt samvete eller skuldkänslor. Attityder formas under en lång tid och grundläggs redan i barndomen varför det ofta tar en eller flera generationer för att

---

<sup>33</sup>Baier och Svensson, 2009, s. 82ff.

<sup>34</sup>Baier och Svensson, 2009, s. 91f.

man ska kunna åstadkomma en sådan förändring med hjälp av rättssystemet. Snarare grundar sig ofta rättssystemet på uppfattningar och attityder som är gängse accepterade i samhället.<sup>35</sup>

## 2.3 Rättssäkerhet

### 2.3.1 Begreppet

Rättssäkerhet är ett begrepp som används och definieras av många i flera olika sammanhang. I det dagliga arbetet i förvaltningsmyndigheter används och införlivas begreppet i de praktiska verksamheterna. I den politiska debatten, medial bevakning och i flera andra forum diskuteras rättssäkerhet.<sup>36</sup>

Inom svenska rättsvetenskaplig diskussion förekommer främst två huvuddefinitioner av rättssäkerhet, formell och materiell. Den formella betonar rättsordningens förutsebarhet och allas likhet inför lagen medan den materiella betonar innehållet i rättsnormerna och även det beslutets karaktär och effekter.<sup>37</sup>

### 2.3.2 Formell rättssäkerhet

Det väsentliga i förståelsen av rättssäkerhet ligger i likhet i lagstiftning och förutsebarhet samt rättstillämpning och kontrollerbarhet. Rättssäkerhetsgarantier är i det fallet regler som skapar trygga förutsättningar för att olika förvaltningsbeslut blir korrekta. Som enskild ska du exempelvis inte bli utsatt för tvång om inte förutsättningarna för tvång är uppfyllda.<sup>38</sup>

Detta uttrycks exempelvis i Regeringsformen med att alla medborgare är skyddade mot frihetsberövande ingrepp från det allmännas sida. Detta är en grundläggande fri- och rättighet som dock kan inskränkas med stöd av lag. För att en inskränkning ska kunna ske krävs det att syftet är att tillgodose ett ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle.<sup>39</sup> LVU anses uppfylla det kravet i och med att syftet med lagstiftningen är att slå vakt om barnets intressen. LVU är både en tvångslagstiftning och en skyddslagstiftning.<sup>40</sup>

Medborgaren ska kunna lita på rättsordningen och också ha en möjlighet att förutse rättsliga konsekvenser av ett visst handlande. Enkelt uttryckt ska man kunna läsa sig till vad som kan

---

<sup>35</sup>Baier och Svensson, 2009, s.162ff.

<sup>36</sup>Staaaf, 2005, s. 23f.

<sup>37</sup>Staaaf och Zanderin, 2011, s. 49f.

<sup>38</sup>Mattsson, 2002, s. 29f.

<sup>39</sup>RF 2 kap8§ och RF 2 kap. 12 §.

<sup>40</sup>Bergman, 1997, s.17f.

komma att hända som följd av ett visst agerande. Rättsordningen ska följa instiftad ordning och vara klar, tydlig och precis i sin utformning, något som följer av legalitetsprincipen.<sup>41</sup>

*”Den offentliga makten ska utövas under lagarna.”*<sup>42</sup>

Principen säger emellertid ingenting om hur lagen ska skydda den enskilde. För offentlig förvaltning finns det en rad funktionella regler i förvaltningsprocesslagen för att uppnå rättsäkerhet, exempelvis kommunikationsprincipen, talerätt, jävsregler med flera.<sup>43</sup>

*”Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet.”*<sup>44</sup>

I denna princip, den så kallade likhetsprincipen, uttrycks att lika fall ska behandlas lika eller att likhet inför lagen ska eftersträvas.<sup>45</sup>

Likhetsprincipen är mer inriktad på hur formen av rättslig reglering och hur rättssäkerhet garanteras samt vilka strategier som ska användas för att efterleva krav på rättsäkerhet. Alla myndigheters verksamhet bestäms av generella rättsnormer, besluten ska kunna sammanfattas under generella rättsliga normer och alla ska ha samma möjlighet till domstolsprövning. För att beakta detta måste rättstillämparen även ta hänsyn till den så kallade objektivitetsprincipen, att iaktta saklighet och objektivitet i sin verksamhet.<sup>46</sup>

### **2.3.3. Materiell rättssäkerhet**

Inom exempelvis socialrättens område har det sedan länge diskuterats att det finns ett behov av att innefatta andra värden i rättsäkerhetsbegreppet än det som inryms i det rent formella. Ett behov av att tillföra en dimension av etisk godtagbarhet för att begreppet ska vara hållbart har uppkommit när rättstaten utvecklades till en modern välfärdsstat. I och med den utvecklingen uppkom andra krav gentemot lagstiftaren gällande skydd mot svagare personer och omfördelning av resurser än tidigare. Ett beslut som innebär rättskipning eller myndighetsutövning ska både vara i hög grad förutsebara och i hög grad etiskt godtagbara för att materiell rättssäkerhet ska ha infunnit sig. Den materiella rättsäkerheten utgår från den enskildes värdighet, rättigheter och livsval, men även vilka praktiska effekter och

---

<sup>41</sup>StAAF och Zanderin, 2011, s. 50f.

<sup>42</sup>RF 1 kap. 1 § 3 st.

<sup>43</sup>StAAF och Zanderin, 2011, s. 50f.

<sup>44</sup>RF 1 kap. 9 §.

<sup>45</sup>StAAF och Zanderin, 2011, s. 50f.

<sup>46</sup>StAAF och Zanderin, 2011, s. 50f.



konsekvenser rättsligt beslutsfattande har för den enskilde.<sup>47</sup> Den materiella rättssäkerheten återfinns i regeringsormen som ett skydd mot integritetskränkningar:

*”Det allmänna skall verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden samt värna den enskildes privatliv och familjeliv. Det allmänna ska verka för att alla människor skall kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället. Det allmänna skall motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person.”<sup>48</sup>*

I regeringsformens andra kapitel förtydligas detta genom en definition av de grundläggande fri- och rättigheterna (yttrandefrihet, religionsfrihet, mötesfrihet, etc.). Vissa av rättigheterna är absoluta och kan inte begränsas, exempelvis förbud mot dödstraff medan andra är relativa och kan begränsas med stöd av lag, så länge anledningen är godtagbar i ett demokratiskt samhälle exempelvis fängelsestraff på grund av brott eller vård enligt LVU. Tvångsvård ska användas endast om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och är mindre ingripande åtgärder tillräckliga ska de användas istället.

Proportionalitetsprincipen för enligt Staaf med sig att rättsliga överväganden av etisk och social karaktär ska utföras i syfte att upprätthålla rättsäkerhet ifrån ett materiellt och substantiellt perspektiv.<sup>49</sup>

#### **2.3.4. Substantiell rättssäkerhet**

Under 1990-talets sista decennium påbörjades en diskussion om den materiella rättens svagheter som sedan komma att leda till ytterligare ett rättssäkerhetsbegrepp. Den moderna staten skulle vara både en rättstat och en välfärdsstat och tillhandahålla både formell och materiell rättsäkerhet. Enligt Staaf behövs det med den utgångspunkten mer än formell och materiell rättsäkerhet – substantiell rättssäkerhet. Det handlar inte bara om att tillföra ett nytt begrepp för något omdiskuterat utan också ett nytt sätt att uppfatta och förhålla sig till den säkerhet som rätten ska tillhandahålla. Centrum för det rättsliga beslutsfattande läggs ut i samhällets sociala system istället för inom rättssystemet. Den substantiella rättsäkerhetens definition har främst skapats för att tillgodose den enskildes likvärdighet under den rättsliga behandlingen. Beslutsfattandet ska vara tydligt ändamålsenligt och innefatta större politiska och socialpolitiska intentioner. Det förutsätter en högre kommunikation mellan de olika

---

<sup>47</sup>Staaf, 2005, s. 36f.

<sup>48</sup>Rf 1 kap. 2 § 4 st.

<sup>49</sup>Staaf, 2005, s. 37ff.

parterna i processen och rätten blir mer av en medlande funktion mellan olika intressen. Begreppet omfattar även det rättsliga beslutets effekter utifrån en social godtagbarhet. Den substantiella rättsäkerheten betonar likvärdighet och skydd mot integritetskränkningar snarare än förutsebarhet. Innebörden av det är att medborgarna ska behandlas likvärdigt utifrån sina förutsättningar. Det medför att det ställs högre krav på professionen men även på den enskildes egen förmåga och möjlighet till inflytande.<sup>50</sup>

### 3. Rättslig reglering - LVU

#### 3.1 Kort historik

Barn har under alla tider varit beroende av vuxna människors stöd och skydd. Samhällets skyldighet och möjlighet att ingripa för att hjälpa barn som far illa eller ta hand om unga som utför skadliga gärningar har diskuterats och reglerats i årundraden. Åtgärderna har skett både på frivillig basis och genom tvångsingripanden. Under mitten av 1800-talet fick tankar om att barn hade rätt till vård och fostran ett större utrymme hos lagstiftaren. Utgångspunkten var att samhället hade skyldighet att ge vård och uppfostran åt minderåriga förbrytare, vanartade barn och sedligt försummade barn. Att vårdas på en uppfostringsanstalt uppgavs vara en förmån för dessa barn och en förutsättning för rationell samhällsplanering. Man betraktade inte intagningar som frihetsberövanden utan som en skyddsåtgärd och besluten var ofta formlösa och utom rättslig kontroll.<sup>51</sup>

1967 tillsattes en socialtjänstutredning för att göra en översyn av den gamla vårdlagstiftningen. Utredningsarbetet ledde fram till en genomgripande förändring av socialvården. Den nya lagstiftningen skulle bygga på en helhetssyn och ha karaktären av en ramlag. Den enskilde skulle få hjälp utifrån sina behov, förutsättningar och förmåga och vården skulle bygga på frivillighet. Denna lag, socialtjänstlagen, kompletterades också med vissa andra lagar, exempelvis lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.<sup>52</sup>

Välfärdssamhällets sociallagstiftning har som utgångspunkt att skydda de svagare grupperna i samhället och ett särskilt ansvar anses det finnas gentemot barn och unga. Syftet med LVU är

---

<sup>50</sup>Staaaf, 2005, s. 45ff.

<sup>51</sup>Mattsson, 2002, s. 41ff.

<sup>52</sup>Mattsson, 2002, s. 49f.

att kunna ge den vård som ett barn eller en ungdom är i behov av om inte den vården kan ges på frivillig grund, med hjälp av samtycke.<sup>53</sup>

### 3.1.1 Vårdbehovet

För att tvångsvård av barn eller ungdom ska bli aktuellt krävs först och främst att det föreligger ett missförhållande. Dessutom ska missförhållandet medföra en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Det ska med andra ord föreligga ett vårdbehov.

Dessutom krävs att samtycke saknas eller att samtycket inte kan anses allvarligt menat. Vård kan vara aktuell i två huvudtyper av fall, miljöfallen enligt 2 § LVU och beteendefallen enligt 3 § LVU.

### 3.1.2 Socialt nedbrytande beteende

*”Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende” (3 § LVU).*

Här täcker lagstiftningen upp förhållanden som främst rör aktiviteter utanför hemmet. Missbruk av beroendeframkallande medel syftar till att fånga upp ett mer eller mindre regelbundet missbruk av alkohol, narkotika eller därmed jämställda tekniska preparat. Brottslig verksamhet rör inte enstaka bagatellförseelser. Det är först när brottsligheten kan sägas ge uttryck för en bristande anpassning till samhällslivet som det är fråga om brottslig verksamhet.

Med socialt nedbrytande beteende fångar lagstiftaren upp de som är på väg in i exempelvis ett missbruk. Det kan exempelvis röra sig om en femtonåring som rör sig i missbrukarkretsar, eller på något annat sätt avviker från samhällets grundläggande normer. En ungdom som begår enstaka brott utan att det för den skull rör sig om brottslig verksamhet kan sägas ägna sig åt socialt nedbrytande beteende.<sup>54</sup> Ingenstans i lagstiftningen anges olika grunder för socialt nedbrytande beteende baserat på om det gäller en flicka eller en pojke.

### 3.1.3 Processen

Ett beslut om vård enligt LVU meddelas i första hand av förvaltningsrätt efter en ansökan från socialnämnden. Beslutet kan överklagas till kammarrätt vars beslut kan överklagas hos Regeringsrätten, om densamma beviljar prövningstillstånd. Vanligtvis är handläggning i förvaltningsrätt skriftlig men i mål om beredande och upphörande av vård enligt LVU finns

---

<sup>53</sup>Bergman, 1997, s. 36f.

<sup>54</sup>Prop. 1989/90:28 s.109f.

det en särskild bestämmelse i 35 § LVU som anger att muntlig förhandling ska hållas om det inte är uppenbart obehövt. Ärendet ska handläggas skyndsamt, vilket i de här fallen innebär inom två veckor.<sup>55</sup>

## 4. Empiriskt material

### 4.1 Frågornas utformning

Frågornas utformning har delvis diskuterats i metodavsnittet. Utgångspunkten för intervjuerna och frågorna har varit att få fram exempel från den dömande professionens syn på om det är deras uppfattning att klagandes kön påverkar bedömningen av vad som avses vara ett socialt nedbrytande beteende. Genom det materialet skulle man sedan kunna få ett begrepp om vilka resonemang som leder fram till bedömningen och domen.

Nedan redovisas frågorna ”tematiskt” på det sättet att de frågor som rör socialtjänsten är samlade och därefter kommer de frågor som rör det egna arbetet. De föredragande benämns som bokstäver, A-E.

### 4.2 Sammanställning av svaren

Frågorna angående socialtjänstens handläggning och om det kan urskiljas några normer och värderingar i underlagen som inte är uttryckta i lagstiftningen. Frågorna nedan var tänkta att bli en ingång till resonemang kring normer om kön och dess påverkan på bedömningar. Ingången blir att de föredragande först resonerar om socialnämndens utredningar, det material som i mångt och mycket utgör den största delen av det underlag som rättens avgörande baseras på även i fall av muntlig förhandling. Det gavs även en muntlig introduktion till Schlytters undersökning och teorier om kön för att få en ingång i diskussionen utifrån det.

#### 4.2.1 Frågor relaterade till socialnämndens utredning

Astrid Schlytter har genom forskning kommit fram till att klagandes kön i vissa fall påverkar handläggningen i socialtjänsten och domstolar. Vilka normer och värderingar styr? Är din uppfattning att klagandes kön påverkar den tidigare handläggningen i målet hos socialtjänsten? Kan du se några normer och värderingar som påverkar handläggningen hos socialtjänsten?

Av dessa frågor redovisas svaren på den som främst fokuserar på huruvida kön påverkar handläggningen hos socialtjänsten, den om Schlytters forskning, samt vilka normer och

---

<sup>55</sup>Bergman, 1997, s. 62f.

värderingar som kan sägas påverka socialtjänstens handläggning. De övriga frågorna har en liknande innebörd och ställdes mer i funktionen att föra samtalet framåt.

***Vilka normer och värderingar styr? Astrid Schlytter har genom forskning kommit fram till att klagandes kön i vissa fall påverkar handläggningen i socialtjänsten och domstolar?***

Föredragande E svarar följande:

*”Är jag helt främmande inför varken i socialtjänsten eller hos domstolen. Har aldrig träffat på att det skulle vara någon skillnad. Inte märkt att det skulle vara någon skillnad här när det gäller utredningar angående flickors och pojkars sexualbeteende. Det beror på om det har varit någon flicka inblandad som är på drift – är alltid en viss risk för att en tjej som knarkar exempelvis. Att det finns en risk att hon har blivit utnyttjad och försöker få ihop pengar via till exempel säljande av sex. Vilket också pojkar kan göra i och för sig.*

*Det som skiljer sig åt är att nämnden till exempel har gjort en dålig utredning och man inte kan styrka att det är ett socialt nedbrytande beteende. Ofta är det fråga om en missbrukssituation och där är det primära snarare missbruket och att de inte sköter skolan som avgör även hos flickor.”<sup>56</sup>*

Den föredragandes erfarenhet är att könet inte är relevant i bedömningen, vare sig hos socialtjänsten eller i domstolen. Efter en förklaring om att Schlytters undersökning visade att det fanns tendenser till att flickors sexualbeteende hade inverkar på bedömningarna men inte pojkars framkom att det inte var något som den föredragande hade uppfattat. Det är snarare andra faktorer som är avgörande. Missbruket i sig är det primära och effekterna av det – att inte sköta skolan och de effekter det får som blir intressant för bedömningen av om det är ett socialt nedbrytand beteende. Eventuell prostitution ses inte som ett huvudskäl utan snarare som en konsekvens av missbruket. Det primära är således de effekter missbruket får för skolgång och annat.

***Vilka normer och värderingar påverkar handläggningen hos socialtjänsten?***

Föredragande D väljer först att svara nej på frågan om klagandes kön påverkar handläggningen hos socialtjänsten. Samtidigt svarar föredraganden att det kan urskiljas ett mönster som innebär att man kan vara benägen att omhänderta flickor tidigare än pojkar vid omhändertagande på grund av den unges eget beteende.

---

<sup>56</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande E.

*”Eventuellt kan man hos socialtjänsten vara mer benägen att omhänderta flickor tidigare än pojkar då det gäller omhändertagande på den unges eget beteende.”<sup>57</sup>*

Detta skulle kunna tolkas som att det krävs ”mindre” för att en flicka ska bli omhändertagen på samma grunder som en pojke. Det som räcker för en flicka är inte tillräckligt för en pojke vilket skulle kunna vara ett utslag av de särskilda ”flicknormer” som Schlytter lyfter fram.

Föredragande A lägger tonvikten på moraliserande och värderingar som skymtar fram i socialnämndernas utredningar och menar att vissa saker återkommer i dessa samt att det finns en skillnad mellan vilka frågor som lyfts fram beroende av om det är en pojke eller flicka utredningen rör. Hon väljer att baka ihop två frågor, den om vilka normer och värderingar styr och den om vilka normer som påverkar handläggningen i socialtjänsten:

*”Det är svårt att säga. Men vissa saker kommer igen. Svårt att se varför socialtjänsten fokuserar på vissa delar mer än andra. Ibland en viss moralisering. Tonårsflickans sexvanor lyfts fram på ett annat sätt än pojkarnas. Det kopplas till självskadebeteende. Frågan är om beteendet inte finns hos pojkar eller det ligger något moraliserande i att flickor har haft många sexpartners eller haft sexleksaker. Kan inte minnas att samma sak har tagits upp gällande pojkar.”*

*”Frågan är om detta är någon form av moraliserande attityd eller helt enkelt en bild av hur verkligheten ser ut. Om socialtjänsten verkligen har tittat på omständigheterna med neutrala ögon och rannsakat sitt material utifrån ett genusperspektiv. Tror nog att man kan utläsa en viss moraliserande ton hos socialtjänsten – flickors sexvanor tillmäts större betydelse, pojkars sexvanor nämns inte alls.”<sup>58</sup>*

I en diskussion lyfter även föredragande B upp det sexuella beteendet som något som kopplas till flickorna i utredningarna men inte är en bedömningsfaktor när det gäller pojkar.

*”Kanske. Eftersom det fokuseras på olika saker i utredningarna, olika saker på pojkarna och flickorna. Jag hade till exempel ett mål där en 17-årig flicka ansågs utsätta sig för sexuella risker. Har inte sett att något sådant har förekommit när det gäller pojkar. Det har inte varit aktuellt för pojkarna. Det verkar som om pojkarnas sexuella beteende inte är relevant. Trots att det är vanligare att även unga pojkar prostituerar sig.”<sup>59</sup>*

---

<sup>57</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande D.

<sup>58</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande A.

<sup>59</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande B.

Föredragande C tar också upp att denne har upplevt att fokus kan ligga på sexuella risker när det gäller flickor medan motsvarande inte gäller för pojkar.

*”När det gäller flickor kan fokus ligga på sexuella risker. Att flickan exempelvis umgås med äldre män och därmed utsatte sig för sexuella risker. Detta verkar inte vara relevant när det gäller pojkar – i vilken utsträckning de uttrycker sig sexuellt. Trots att även unga pojkar prostituerar sig.”<sup>60</sup>*

### **Sammanfattning**

Flera av de föredragande lyfter fram att de har sett fall där socialnämndens utredningar gör flickornas sexualbeteende till en del i bedömningen. Endast föredragande E menar att det inte förekommer. Av deras svar framgår dels att det förekommer att flickors sexualbeteende är en bedömningsgrund i vad som anses vara ett socialt nedbrytande beteende och att motsvarande inte gäller för pojkar. Dessutom lyfter föredragande A upp att tonårsflickornas sexualvanor kopplas till självska debeteende. Det sexuella beteendet i anses, utifrån en som den föredragande menar, moraliserande grund, upp som en faktor. Att då också koppla det till ett självska debeteende innebär att ansvaret för det socialt nedbrytande beteendet i det fallet dessutom läggs på den unga och har en tydlig koppling till flickans kropp som ett verktyg för självska debeteende.

Föredragande A resonerar om huruvida de normer som finns som uttrycks som ”en moraliserande attityd” är ett uttryck för det eller en konsekvens av att samhällets normer i övrigt och om det medför att det är mer skadligt för flickors hälsa och utveckling med ett utsvävande sexualliv på grund av dessa normer och värderingar. Vidare att det finns moraliska principer och attityder hos socialnämnden som påverkar tillämpningen trots att det inte finns något i rättsreglerna eller förarbetena som anger detta som en grund för omhändertagande.

Föredragande C lyfter fram att flickor som umgås med äldre män kan anses utsätta sig för sexuella risker – och därmed ägna sig åt ett socialt nedbrytande beteende. Motsvarande faktum gäller inte heller i det fallet för pojkarna.

Av de tre föredragandenas svar framgår att det går att lyfta fram exempel som visar på att det finns normer och värderingar som skär igenom tillämpningen. Normer som grundar sig på kön och föreställningar kring hur man ska bete sig beroende av vilket kön man har som i sin

---

<sup>60</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande C.

tur påverkar bedömningen och att det sexuella beteendet också anses vara ett självskadebeteende. Vidare att det finns moraliserande normer och attityder som de tror påverkar handläggarna i socialtjänsten trots att det inte är lagstiftarens avsikt.

#### 4.2.2 Frågor relaterade till det egna arbetet

Hur skiljer sig din handläggning från socialtjänstens?

Hur påverkar den sociala kunskap som finns på området dig i ditt arbete? Funderar du över om klagandes kön påverkar din bedömning av vårdbehovet? Tror du att det kan göra det?

I så fall, hur? Arbetar ni på något sätt för att få en jämställd tillämpning av LVU-målen?

Hurdå?

Med frågorna är tanken att få fram ett resonemang kring hur funderingar kring normer påverkar det dagliga arbetet i vägen fram till avgörandet. Detta utifrån Schlytters resonemang om att normer kring kön och rättens könsneutralitet inte alltid är fungerande i förhållande till verkligheten. Neutraliteten kan snarare bidra till att dölja diskriminering eftersom det som ska vara självklart inte syns i diskriminerande föreställningar och schabloniseringar som får inflytande över bedömningarna och på det sättet främjar allmänna konstruktioner och abstrakta begrepp särintressena.<sup>61</sup> Schlytter menar vidare att bristen på överensstämmelse har sin grund i att rättsliga bedömningar sker mot bakgrund av värderingar som ligger utanför rättssystemets ram. De frågor som är mer av karaktären följdfrågor redovisas inte svaren på eftersom de som svarar nej inte fick någon följdfråga medan de som svarade på frågan om hur den sociala kunskapen påverkade arbetet i de fallen även indirekt besvarade följdfrågan.

#### *Hur påverkar den sociala kunskap som finns på området dig i ditt arbete?*

Föredragande A svarar att denna har ett aktivt tänkande grundat sig i den sociala kunskapen på området och ger också exempel på hur detta kan visa sig i det dagliga arbetet:

*”Den påverkar mig i arbetet eftersom jag tänker på att man inte ska göra någon åtskillnad på grund av kön. Har med ett genusperspektiv i arbetet och funderar över det. Det kan vara så att ordföranden aktivt griper in om det kommer frågor angående en flickas sexvanor och säger att detta behöver du inte svara på.”<sup>62</sup>*

---

<sup>61</sup>Schlytter, 1999, s 53ff.

<sup>62</sup>Bilaga två, intervju med föredragande A.



Föredragande D:s svar visar på att denna tar utgångspunkt i de mer generella diskrimineringsgrunderna i arbetet:

*Att man ska ha respekt för alla och behandla alla lika oavsett kön, ålder religion med mera.*<sup>63</sup>

Föredragande E svarar att detta är inget som man aktivt gör i det dagliga arbetet.

*”Nej tycker inte att man använder sig av det i det dagliga arbetet.”*<sup>64</sup>

Svaren ger en splittrad bild av hur den sociala kunskapen används i det dagliga arbetet. Svaret från föredragande A visar på ett aktivt arbete med frågorna som också verkar ge direkta konsekvenser i processen genom att rättens ordförande kan bryta in. Genom ett aktivt arbete ser man om utredningen varierar beroende av kön och kan då också rätta till det under pågående process. Hänvisningen som föredragande D gör till de mer generella diskrimineringsgrunderna verkar ta sin utgångspunkt i att frågan om kön är som vilken diskrimineringsgrund som helst vilken rätten alltid tar hänsyn till. Föredragande E:s svar om att det är inget man använder sig av i det dagliga arbetet torde komma från en liknande utgångspunkt.

#### ***Funderar du över om klagandes kön påverkar din bedömning av vårdbehovet?***

Föredragande A lyfte fram att det för dennes del var fråga om att aktivt tänka på att inte låta könsstrukturer påverka det egna arbetet.

*”Ja, den påverkar eftersom jag hela tiden tänker på att inte låta könsstrukturer påverka mina bedömningar. Eller snarare att jag är medveten om att de finns och påverkar omgivningen.”*<sup>65</sup>

Föredragande B svarade att den inte aktivt funderade över detta i arbetet.

*”Reflekterar inte aktivt över detta i arbetet.”*<sup>66</sup>

---

<sup>63</sup>Bilaga två, intervju med föredragande D.

<sup>64</sup>Bilaga två, intervju med föredragande E.

<sup>65</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande A.

<sup>66</sup>Bilaga två, intervju med föredragande B.

Föredragande C svarade genom att ge ett konkret exempel på när kön blev något som denne själv lyfte in i bedömningen och poängterade samtidigt att även andra strukturer spelade in:

*”När det exempelvis är en förälder kan man ibland ställa det mot vårdbehovet i bedömningen. Om det är exempelvis är en bråkig kille och en ensamstående mamma. Man kan nog ha generaliserande bilder av hur könet påverkar föräldraförmågan. Även socioekonomiska aspekter spelar in.”*<sup>67</sup>

Båda föredragande D och E svarar nej på frågan.<sup>68</sup>

En förklaring till detta skulle kunna vara att Föredragande D och E utgår från att rätten är neutral och därför är också detta en självklar del i en större bedömning av diskriminering av olika slag och ingen separat fråga.

#### ***Arbetar ni på något sätt för att få en jämställd tillämpning av LVU-målen?***

Föredragande D:

*”Nej, det finns inget sådant projekt.”*<sup>69</sup>

Föredragande C:

*”Nej.”*<sup>70</sup>

Föredragande B:

*”Nej, har ej upplevt det.”*<sup>71</sup>

På denna fråga svarade samtliga att något sådant arbete inte förekommer. Vissa valde då att lyfta fram att det ”fungerade ändå” medan andra uttryckte en vilja till mer fortbildning när det gällde forskning. En del valde att berätta om att det fanns ett fortlöpande arbete med fortbildning på olika sakområden även om det inte fanns något specifikt fokus på frågor om en mer jämställd tillämpning. Föredragande E uttrycker detta så här:

*”Vi har grupper med anställda för olika sakområden och diskuterar frågor som har uppkommit. Hur man ska göra i vissa fall, med till exempel delgivning, omedelbart*

---

<sup>67</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande C.

<sup>68</sup>Bilaga två, intervjuer med föredragande D och E.

<sup>69</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande D.

<sup>70</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande C.

<sup>71</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande B.

*omhändertagande eller annat som kommer upp. Vi turas om att redogöra för praxis och nya praxis.* ”<sup>72</sup>

Föredragande A uttryckte att det inte förekom något sådant arbete men att det fungerade väl ändå i det dagliga arbetet. Svaret visar också att det verkar pågå ett medvetet arbete med frågorna.

*”Nej, det fungerar så pass bra ändå. Men vi uppdaterar oss hela tiden om gällande rätt och ny praxis. Exempelvis vid hedersrelaterade mål tänker man mer aktivt och är nogg med att analysera och inte utgå från falska antagelser om att ”i vissa kulturer är det så här”. Är det frågan om detta eller är det bara mina egna fördomar? Och är det något man ska ta hänsyn till?”*<sup>73</sup>.

### **Sammanfattning**

Frågan om hur normer påverkar det dagliga arbetet i vägen fram till avgörandet är svår att besvara utifrån svaret. Åtminstone kan ingen generell slutsats dras som stämmer överens med samtliga föredragandes svar. Snarare visar svaren på att en av de tillfrågade, föredragande A, lyfter fram ett mer aktivt arbete utifrån tankar om social kunskap och kön specifikt, medan de andra snarare väljer att lyfta fram mer generella diskrimineringsgrunder och därmed inbegriper kön som en i raden av dessa.

Utgångspunkten tas i att rätten är neutral och därför tar man hänsyn till diskriminering i allt arbete varför man inte lyfter fram en specifik fråga. Med tanke på att det genom tidigare exempel har visats att de föredragande menar att exempelvis flickors sexualbeteende framkommer i socialnämndes utredningar men inte i pojkers, vilket är en skillnad beroende av kön, borde det kunna påverka bedömningen om detta blir en faktor som man inte reflekterar över närmare. Att rätten ska förhålla sig neutral kan i det fallet bli ett hinder för att just vara det – eftersom skillnaden på det sättet riskerar att förbises. En skillnad som flera ändå verkar se i socialtjänstens material men inte lika tydligt i sin egen yrkesroll. En av de tillfrågade, föredragande C, lyfter dock upp att denne tror att normer om kön men även ”annat”, till exempel klass kan påverka hur man tänker i bedömningen. Detta tyder på en medvetenhet om att andra normer än de som rättsreglerna ställer upp får utrymme i tillämpningen. På det sättet sker åtminstone den rättsliga bedömningen mot bakgrund av värderingar som ligger utanför rättssystemets ram. Frågor om jämställd tillämpning och arbete med normer om kön verkar

---

<sup>72</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande E.

<sup>73</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande A.

sålendes inte vara något som särskilt lyfts fram. Om det lyfts fram är det i så fall något som framkommer i ett större sammanhang i en vidare diskussion om exempelvis ny praxis som ett led i den ordinarie fortbildningen i det dagliga arbetet.

## 5 Analys och slutsatser

### 5.1 Är rättstillämpningen och rättsäkerheten olika beroende av kön?

Justitia brukar avbildas med ett svärd i den ena handen och en balansvåg i den andra. Under modern tid har hon också ofta blivit försedd med en ögonbindel. Balansvågen symboliserar rättvisan, svärdet makten och ögonbindeln allas likhet inför lagen – Justitia kan inte utan en närmare utredning se vem som har rätt. Tanken med detta är givetvis att rätten ska vara en neutral tolk av olika skeenden.

*Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet (RF 1kap 9§).*

Tillämpningen ska vara rättssäker, objektiv, effektiv och förutsebar. Själva tanken bakom detta är givetvis att det ska garantera att den enskilde inte blir utsatt för någon form av diskriminering. Detta lyfter också Staaf upp som exempel på formell rättssäkerhet. Dessa grundläggande principer kan också ses som ett uttryck för det Schlytter benämner som metanormer. Dessa värdenormer blir gemensamma för den juridiska professionen genom socialisering in i juristyrket och yrkespraxis vilket gör att medlemmarna av yrkesgruppen kommer att uppfatta vissa av normerna som självklara delar av det rättsliga normsystemet.

Men just detta lyfter exempelvis Schlytter fram som ett problem. Genom att vara ”blind” och fokusera på materiella och formella rättssäkerhetsaspekter finns det en risk för att andra strukturer som påverkar bedömningen, exempelvis könsmaktstrukturer, faller bort eller trängs undan.

En av de fördragande, föredragande D, lyfter fram just objektivitet som ett exempel på hur den sociala kunskapen på området påverkar den föredragande i arbetet:

*”Att man ska ha respekt för alla och behandla alla lika oavsett kön, ålder religion med mera.”<sup>74</sup>*

Kön ses i detta fall som vilken diskrimineringsgrund som helst. Utifrån ett formellt och materiellt rättssäkerhetsbegrepp borde detta också vara tillräckligt för att uppfylla de kraven.

Det förutsätter dock att bedömningen verkligen är neutral och objektiv och är etiskt godtagbar. Enligt Schlytters teori gör just detta att man inordnar kön under den mer generella bedömningen att normer grundande i kön och diskriminering på grund av kön kan bli osynliga. Praktiserandet kräver i de flesta fall tolkning och utrymme för det beror på lagtextens klarhet och faktaunderlaget. Under tolkningen använder sig juristen av olika konstruktioner och värderingar – som ofta anses som självklara. De värderingar och attityder som råder i samhället angående kön och exempelvis flickors sexuella beteende blir en del av bedömningen, utan att det reflekteras över att frågan kanske egentligen inte borde vara en del av prövningen om prövningen ska vara könsneutral. Föredragande D lyfter fram detta i ett av sina svar.

*”Eventuellt kan man hos socialtjänsten vara mer benägen att omhänderta flickor tidigare än pojkar då det gäller omhändertagande på den unges eget beteende.”<sup>75</sup>*

Detta skulle kunna tolkas som att det krävs mindre för att en flicka ska bli omhändertagen på samma grunder som en pojke. Det som räcker för en flicka är inte tillräckligt för en pojke vilket skulle kunna vara ett utslag av de särskilda ”flicknormer” som Schlytter lyfter fram. Det kan också indirekt få effekten att flickors rättsäkerhet är lägre än pojkarnas då det som krävs för ett omhändertagande inte är lika omfattande som för pojkarna. På det sättet begränsas flickornas handlingsutrymme såväl kroppsligt och rent rättsligt. Rättssystemet utövar en form av social kontroll över flickornas beteende genom att reproducera normer och föreställningar kring kön i dömandet.

För att rättsäkerhet ska uppnås krävs emellertid enligt Staaf att det är fråga om även substantiell rättssäkerhet. I det fallet ska även den enskildes likvärdighet tillgodoses under den rättsliga behandlingen. Den substantiella rättsäkerheten betonar likvärdighet och skydd mot integritetskränkningar snarare än förutsebarhet. Innebörden av det är att medborgarna ska

---

<sup>74</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande D.

<sup>75</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande D.

behandlas likvärdigt utifrån sina förutsättningar. Det medför att det ställs högre krav på professionen men även på den enskildes egen förmåga och möjlighet till inflytande.<sup>76</sup>

En förutsättning för en likvärdig behandling i de här fallen är, om man tar utgångspunkt i Schlytters resonemang, just att bedömningar som grundar sig på normer om kön, exempelvis så kallade flicknormer, uppmärksammas i handläggningen. Annars kommer dessa normer att bli en grund för avgörandet. En förutsättning för en likvärdig bedömning torde således vara att man aktivt arbetar med och ser normer och attityder som grundar sig i könsskillnader i det dagliga arbetet. Endast två av de föredragande säger sig ha funderat aktivt kring detta. Den ena, föredragande A lyfter fram exempel på att medvetenheten gör att man kan undvika att låta könsstrukturerna få utrymme i bedömningen.

*”Ja, den påverkar eftersom jag hela tiden tänker på att inte låta könsstrukturer påverka mina bedömningar. Eller snarare att jag är medveten om att de finns och påverkar omgivningen.”<sup>77</sup>*

En av de tillfrågade, föredragande C, lyfter dock upp att denne tror att normer om kön men även annat, till exempel klass kan påverka hur man tänker i bedömningen. Detta tyder på en medvetenhet om att andra normer än de som rättsreglerna ställer upp får utrymme i tillämpningen vilket man har en viss medvetenhet om. På det sättet sker åtminstone den rättsliga bedömningen mot bakgrund av värderingar som ligger utanför rättssystemets ram.

Rättssystemet ska vara neutralt men eftersom det samverkar med det politiska systemet är detta inte möjligt. Värderingar och politiska ställningstaganden förekommer även inom rättstillämpningen. Baier och Svensson lyfter fram att rätten och de sociala normerna i samhället verkar parallellt i och med att båda systemen påverkar människornas beteenden. Systemen utövar en form av social kontroll genom att rätten exempelvis kan bekräfta eller ifrågasätta en viss norm för beteende exempelvis genom sin bedömning.

Enligt Schlytter förmedlar rättspraxis normer när det gäller tolkningen av annat socialt nedbrytande beteende som inte framgår av förarbetena och som innebär en vidgning av rekvisitets innehåll om man jämför med riktlinjerna i förarbetena. Eftersom dessa normer reglerar situationer som är vanligare bland flickor än bland pojkar och dessutom ofta är knutna till flickans kropp får inte flickor och pojkar samma neutrala bedömning.

---

<sup>76</sup>Staaf, 2005, s. 45ff.

<sup>77</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande A.

Flickorna blir också mer begränsade eftersom det används bedömningsgrunder som inte gäller för pojkar men bara för flickor vilket gör att deras handlingsutrymme angående vad som kan anses vara ett socialt nedbrytande beteende är mindre än pojkarnas. För flickorna del finns det således en större skillnad mellan teori och praktik än vad som är fallet för pojkarna. En likvärdig bedömning blir på det sättet omöjlig och substantiell rättssäkerhet har inte uppnåtts. På det sättet kan rättssäkerheten sägas vara beroende av kön när det gäller tolkningen av vad som ska anses vara ett socialt nedbrytande beteende.

## 5.2 Vilka normer, utöver de som anges i rättsreglerna, styr rättstillämpningen?

Schlytters studie av länsrättsdomar visade på ett dubbelt normsystem, ett för flickor och ett för pojkar. Vidare att den olikheten också omfattar rättssystemets metanormer. Även om man inte kan dra några generella slutsatser av fem intervjuer visar ändå materialet på att det finns exempel på fall där utredningarna har olika fokus beroende på könet hos den unge.

Moraluppfattningar och attityder finns i de normer som ett flertal rättar sig efter utan att tänka efter varför de handlar på ett visst sätt; beteendet kan sägas sitta i ryggraden. Moralen förändras över tiden i takt med samhällsutvecklingen och skapar olika beteendemönster från en tid till en annan. De metanormer som finns inom rättssystemet påverkar beslutsfattarna i deras dagliga arbete. Även om utgångspunkten är att rättstillämpningen ska vara neutral blir den ibland det motsatta när olika normer för flickor och pojkar tillåts få utrymme i den praktiska bedömningen.

Föredragande C gav ett konkret exempel på när kön blev något som hon själv lyfte in i bedömningen och poängterade samtidigt att även andra strukturer spelade in:

*”När det exempelvis är en förälder kan man ibland ställa det mot vårdbehovet i bedömningen. Om det är exempelvis är en bråkig kille och en ensamstående mamma. Man kan nog ha generaliserande bilder av hur könet påverkar föräldraförmågan. Även socioekonomiska aspekter spelar in.”<sup>78</sup>*

Hirdman menar att könen har tilldelats olika egenskaper under historiens gång vilket har skapat stereotyper för mänskligt handlande. Beteendet mellan könen ses som en kulturellt nedärvd självklarhet vilken vi människor socialiseras in i. Mönstret har byggts in i samhällets olika

---

<sup>78</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande C.

institutioner vilket gör den näst intill osynlig och svår att åskådliggöra. Rollerna är något som ständigt återskapas i samhället.

Även Baier och Svensson beskriver hur strukturen reproduceras genom en uppsättning av normer som beskriver hur en man och en kvinna ska bete sig och vara och hur relationen mellan män och kvinnor ska gestalta sig. Genom reproduktionen av dessa normer sker också en social kontroll av vad kvinnligt respektive manligt beteende ska vara. En ensamstående mamma, som lyfts fram i exemplet, förväntas således vara på ett visst sätt och ha förmåga att ta hand om sitt barn utifrån den roll vi förväntar oss att en ensamstående mamma ska ha. Kompetensnormer kring stereotypen ensamstående mamma och bråkig ungdom, påverkar således rättstillämparens tankar i vägen fram till avgörandet.

Föredragande A lyfter fram något som hon uttrycker som en moralisering hos socialtjänsten.

*”Det är svårt att säga. Men vissa saker kommer igen. Svårt att se varför socialtjänsten fokuserar på vissa delar mer än andra. Ibland viss en viss moralisering. Tonårsflickans sexvanor lyfts fram på ett annat sätt än pojkarnas. Det kopplas till självskadebeteende. Frågan är om beteendet inte finns hos pojkar eller det ligger något moraliserande i att flickor har haft många sexpartners eller haft sexleksaker. Kan inte minnas att samma sak har tagits upp gällande pojkar.*

*”Frågan är om detta är någon form av moraliserande attityd eller helt enkelt en bild av hur verkligheten ser ut. Om socialtjänsten verkligen har tittat på omständigheterna med neutrala ögon och rannsakat sitt material utifrån ett genusperspektiv. Tror nog att man kan utläsa en viss moraliserande ton hos socialtjänsten – flickors sexvanor tillmäts större betydelse, pojkars sexvanor nämns inte alls.”<sup>79</sup>*

Teorier om könsmyndighet och genusordning kan ses som ett exempel på något som har utvecklats vid sidan av rådande moral och normsystem i samhället. Kulturella föreställningar eller normer om hur vi ska bete oss tar sin utgångspunkt i uppfattningar om manlighet respektive kvinnlighet. Beteendet och det förväntade beteendet mellan könen blir en kulturellt nedärvd självklarhet vi människor socialiseras in i.<sup>80</sup>

---

<sup>79</sup>Bilaga två, Intervju med föredragande A.

<sup>80</sup>Hirdman, 2001, s. 60f.



Frågan som föredragande A lyfter fram, om detta är någon form av moraliserande attityd eller helt enkelt en bild av hur verkligheten ser ut, kan utifrån teorierna om kön besvaras med både och. Om samhällsmoralen uppfattar det som att det är ett socialt nedbrytande beteende att flickor för ett utsvävande sexualliv men inte om pojkar gör det – blir det också mer stigmatiserande för en flicka att vara sexuellt utåtagerande. Slutsatsen som kan dras av det är att det i praktiken just på grund av det också är en större fara för flickans hälsa och utveckling än motsvarande beteende för en pojke. Det framstår som om det är en moraliserande ton grundad på föreställningar om kön och beteende kopplat till det som ligger bakom att flickors sexualvanor lyfts fram. Samtidigt är det också en bild av hur verkligheten ser ut. Systemet reproducerar och är en del i att upprätthålla normer om kön.

Schlytter lyfter fram att rekvisitet socialt nedbrytande beteende kompletterades med normer som gav det dess innehåll i rättspraxis. Vissa normer var i majoriteten av fallen också knutna till flickor, så kallade flicknormer. Det i sin tur skulle kunna vara en förklaring till att frågor ställs om flickors sexualbeteende medan det inte görs motsvarande gällande pojkar.

Utsvävande sexualbeteende bland flickor anses mer stigmatiserande än hos pojkar och blir då inte heller att anse som socialt nedbrytande beteende gällande pojkarna.

Socialtjänsten och sedan även rätten blir här en del i att förmedla och legitimera dessa normer. Flickor som har sex med flera män eller äldre män ägnar sig åt socialt nedbrytande beteende – när det däremot gäller pojkar är det inte ens relevant. Resultatet blir istället att situationer som dels anses som ett problem främst hos flickor och dels är knutna till flickans kropp regleras och befästs. Normerna gör större skillnad på teori och praktik för flickornas del än vad som gäller för pojkarna. Flickornas rättsliga utrymme begränsas således och rätten blir en del i att utöva social kontroll gentemot ungdomarna. Systemet reproducerar de normer och attityder som finns gällande kön i den praktiska tillämpningen.

### **5.3 Sammanfattning**

Beteendet mellan könen ses som en kulturellt nedärvd självklarhet som vi socialiseras in igenom livet. Känslor och uppfattningar om kvinnligt och manligt beteende är djupt rotade i de flesta av oss vilket gör att det är så självklart att vi inte alltid ser att det är dessa normer som styr vårt agerande. Dessa normer blir inte heller ifrågasatta av allmänheten i någon större utsträckning eftersom det är en enligt gemene man, legitim utgångspunkt för hur världen ser ut. Av utredningen i uppsatsen framgår att kön påverkar bedömningen av vad som är ett socialt nedbrytande beteende enligt LVU. Vidare att det i den praktiska tillämpningen

förekommer normer om kön som har inflytande på bedömningen som inte har något stöd i rättsregler eller förarbeten. Normer om kön och förväntat beteende knutet till detta intervenerar och samverkar på det sättet med såväl socialtjänstens som domstolens handläggning. De normer som sätts upp för flickor och pojkar tenderar också att vara mer begränsande för flickorna, både när det gäller i vilket skede ett omhändertagande anses aktuellt och när det gäller omhändertagande kopplat till sexuellt beteende. På det sättet åssidosätts flickornas rättssäkerhet genom att dessa normer begränsar deras utrymme och prövning.

Metanormer om rättsäkerhet tenderar att osynliggöra stereotyper grundade på kön om de inte aktivt lyfts fram i handläggningen, något som bara en av de föredragande, A, ger exempel på.

*”Den påverkar mig i arbetet eftersom jag tänker på att man inte ska göra någon åtskillnad på grund av kön. Har med ett genusperspektiv i arbetet och funderar över det. Det kan vara så att ordföranden aktivt griper in om det kommer frågor angående en flickas sexvanor och säger att detta behöver du inte svara på.”<sup>81</sup>*

Värderingar och politiska ställningstaganden förekommer även inom rättstillämpningen. Rätten och de sociala normerna i samhället verkar parallellt i och med att båda systemen påverkar människornas beteenden. Systemen utövar en form av social kontroll genom att rätten exempelvis kan bekräfta eller ifrågasätta en viss norm för beteende exempelvis genom sin bedömning. Genom förändringar av rätten kan man starta processer som på sikt förändrar de sociala normerna.

Om den rättsliga regleringen manar fram ett förändrat beteende och därigenom banar väg för en förändring av sociala normer har man aktiverat en form av social kontroll. I uppsatsen ges exempel på att rätten utövar en social kontroll genom att vara en del i att reproducera normer kring kön och så kallade flick- och pojknormer. Det borde å andra sidan innebära att rätten och socialtjänsten också kunde vara en arena för förändring av dessa normer genom att synliggöra dem och agera aktivt när de ger sig tillkänna, som i föredragande A:s exempel. Först på längre sikt kan emellertid rätten, med stöd av de sociala normerna också påverka människors attityder. Attityder formas under en lång tid och grundläggs redan i barndomen. Att åstadkomma en sådan förändring enbart genom att använda sig av rättssystemet skulle därför troligen ta generationer.

---

<sup>81</sup>Bilaga två, intervju med föredragande A.

## Litteraturförteckning

### Lagar

Regeringsformen, RF, (1974:152)

Socialtjänstlagen, SoL, (2001:453)

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

### Offentligt tryck

Prop. 1989/90:28                      *om vård i vissa fall av barn och ungdomar*

Socialstyrelsen [SoS] 2005 10; *Jämställd socialtjänst? Könsperspektiv på socialtjänsten*

Ulmanen Petra och Andersson Gunvor, *Svensk social barnavård ut ett könsperspektiv 1993-2003, en litteraturgenomgång*, SiS följer upp och utvecklar nr 1,; Statens institutionsstyrelse, Stockholm 2006

### Tryckt material

Baier Matthias och Svensson Måns, *Om normer*, Liber, Malmö 2009.

Bergman Petra, *Tvång på rätt sätt*, Nerenius och Santérus förlag AB, Göteborg 1997.

Ejlertsson Göran, *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik*, Studentlitteratur, Lund 2005.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Nordstedts juridik, Stockholm, 2012.

Hirdman, Yvonne, *Genus – om det stabila oföränderliga former*, Liber, Malmö 2001.

Forsling, Sven, *Värstingflickor finns dom? – en studie en studie av studier om stockholmsungdomar i kris 1983-1991*. Upplands Väsby, Stockholms läns landsting, 1992.

Mattsson, Titti, *Barnet och rättsproessen – rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, Juristförlaget i Lund, Lund, 2002.

May, Tim, *Samhällsvetenskaplig forskning*, Studentlitteratur, Lund 2001.

Rosengren, Karl-Erik och Arvidson, Peter, *Sociologisk metodik*, Liber, Malmö, 2002.

Schlytter Astrid, *Kön och juridik i socialt arbete, Tillämpningen av 3 § LVU på länsrättsnivå*, Studentlitteratur, Lund 1999.

StAAF, Annika, *Rättssäkerhet och tvångsvård*, Sociologiska institutionen, Lunds universitet, 2005.

Staaf, Annika och Zanderin, Lars, *Förvaltningsrätt – en introduktion för professionens utbildningar*, Liber, Malmö, 2011.

Svensson Per Gunnar och Starrin Bengt, *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Studentlitteratur, Lund 2011.

Thurén, Torsten, *Vetenskapsteori för nybörjare*, Liber, Malmö, 2003.

### **Tidskrifter**

Socialvetenskaplig tidskrift nr 1–2:109-119 • 2000, *Schlytter, Astrid, Kvinnokroppen som text.*

### **Internet**

<http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Arbeta-i-Sveriges-Domstolar/Att-arbeta-i-en-domstol/Foredragande/>

### **Bilagor**

**Bilaga ett** Följebrev

**Bilaga två** Frågor och intervjuutdrag

Till den det berör

Hej!

Jag heter Anna-Lena Hogerud och skriver uppsats i Rättssociologi vid Lund Universitet. Min handledare är professor Karsten Åström. Uppsatsen kommer att studera lagstiftningen (LVU) och tvångsvården som ett medel för att förändra ungdomars beteende. Forskaren Astrid Schlyter har kommit fram till att klagandes kön i vissa fall påverkar handläggningen och utgången av ärenden i såväl socialtjänst och domstol.

Utifrån den utgångspunkten är det intressant att undersöka om det är så att föredragande eller motsvarande upplever att så kan vara fallet. Det vill säga, kan det finnas skillnader i tillämpningen i LVU som beror på den unge eller ungas könstillhörighet?

Intervjuerna kommer att göras genom att ett urval av tjänstemän kommer att få svara frågeställningar via telefon eller e-post. Vissa fasta frågor finns med för att hålla samtalet inom ramen för vad undersökningen ämnar ta upp. För övrigt finns det utrymme för att diskutera och uttrycka sina åsikter fritt.

Jag använder mig av de etiska principer som finns, vilket innebär att deltagarna är anonyma, de kan när som helst avbryta utan orsak och allt material behandlas konfidentiellt. Efter genomförd undersökning erbjuds deltagarna att ta del av rapporten.

Jag skulle behöva er hjälp med att distribuera dessa frågor till anställda föredragande/notarier vid er domstol. Återkom gärna med besked om det finns någon som kan tänka sig att medverka i undersökningen.

För eventuella frågor och funderingar går det att ta kontakt med mig genom telefon eller e-post som bifogas.

Tack på förhand!

**Intervjuernas genomförande**

*Introduktion*

Presentation av varför frågorna ställs och i vilket syfte

Kort om bakgrunden

Yrke

År i yrket

*Frågeställningar*

Skillnad mellan muntlig förhandling, inte muntlig förhandling

Vilka normer och värderingar styr

Astrid Schlytter har genom forskning kommit fram till att klagandes kön i vissa fall påverkar handläggningen i socialtjänsten och domstolar.

Är din uppfattning att klagandes kön påverkar den tidigare handläggningen i målet (hos socialtjänsten)?

Kan du se några normer och värderingar som påverkar handläggningen hos socialtjänsten?

Hur skiljer sig din handläggning från socialtjänstens?

Hur påverkar den sociala kunskap som finns på området dig i ditt arbete?

Funderar du över om klagandes kön påverkar din bedömning av vårdbehovet?

Tror du att det kan göra det?

I så fall, hur?

Arbetar ni på något sätt för att få en jämställd tillämpning av LVU-målen?

Hurdå?

## **Intervjuer**

### **Föredragande A**

#### ***Frågeställningar***

##### **Skillnad mellan muntlig förhandling, inte muntlig förhandling?**

**Svar:** Överlag är det så att socialtjänsten serverar ett mer eller mindre färdigt underlag. Och det kan man inte styra över. Skillnaden ligger främst i mängden utredning som presenteras – det är mer vid en muntlig förhandling. Fler omständigheter som kommer fram.

##### **Vilka normer och värderingar styr?**

**Svar:** Det är svårt att säga. Men vissa saker kommer igen. Svårt att se varför socialtjänsten fokuserar på vissa delar mer än andra. Ibland viss en viss moralisering. Tonårsflickans sexvanor lyfts fram på ett annat sätt än pojkarnas. Det kopplas till självskadebeteende. Frågan är om beteendet inte finns hos pojkar eller det ligger något moraliserande i att flickor har haft många sexpartners eller haft sexleksaker. Kan inte minnas att samma sak har tagits upp gällande pojkar.

##### **Astrid Schlytter har genom forskning kommit fram till att klagandes kön i vissa fall påverkar handläggningen i socialtjänsten och domstolar. Är din uppfattning att klagandes kön påverkar den tidigare handläggningen i målet (hos socialtjänsten)?**

**Svar:** Ett till exempel är vid till exempel missbruk. Tjejerna misstänks för att exempelvis sälja sex eller sälja bilder på sig själva lättklädda i utbyte mot knark. Pojkarna förutsätts å andra sidan exempelvis sälja stöldgods – teknikprylar och liknande.

##### **Kan du se några normer och värderingar som påverkar handläggningen hos socialtjänsten?**

**Svar:** Frågan är om detta är någon form av moraliserande attityd eller helt enkelt en bild av hur verkligheten ser ut. Om socialtjänsten verkligen har tittat på omständigheterna med neutrala ögon och rannsakat sitt material utifrån ett genusperspektiv. Tror nog att man kan utläsa en viss moraliserande ton hos socialtjänsten – flickors sexvanor tillmäts större betydelse, pojkars sexvanor nämns inte alls.

##### **Hur skiljer sig din handläggning från socialtjänstens?**

**Svar:** Det är svårt att se hur väl utredningen är gjord. Först vid muntlig förhandling egentligen som man märker om den håller hela vägen. Socialtjänsten är ofta sämre på den juridiska delen – de har fokus på det mellanmänniska vårdandet. Domstolen kan nog upplevas som stel. Men är i allra högsta grad en kvalitetssäkrare.

##### **Hur påverkar den sociala kunskap som finns på området dig i ditt arbete?**

**Svar:** Den påverkar mig i arbetet eftersom jag tänker på att man inte ska göra någon åtskillnad på grund av kön. Har med ett genusperspektiv i arbetet och funderar över det. Det kan vara så att ordföranden aktivt griper in om det kommer frågor angående en flickas sexvanor och säger att detta behöver du inte svara på.

**Funderar du över om klagandes kön påverkar din bedömning av vårdbehovet? Tror du att det kan göra det? I så fall, hur?**

**Svar:** Ja den påverkar eftersom jag hela tiden tänker på att inte låta könsstrukturer påverka mina bedömningar. Eller snarare att jag är medveten om att de finns och påverkar omgivningen.

**Arbetar ni på något sätt för att få en jämställd tillämpning av LVU-målen?**

**Svar:** Nej, det fungerar så pass bra ändå. Men vi uppdaterar oss hela tiden om gällande rätt och ny praxis. Exempelvis vid hedersrelaterade mål tänker man mer aktivt och är noga med att analysera och inte utgå från falska antagelser om att ”i vissa kulturer är det så här”. Är det frågan om detta eller är det bara mina egna fördomar? Och är det något man ska ta hänsyn till?

**Föredragande B**

*Frågeställningar*

**Skillnad mellan muntlig förhandling, inte muntlig förhandling**

**Svar:** Vi har i stort sett alltid muntlig förhandling i LVU så det har jag ingen uppfattning om.

**Vilka normer och värderingar styr? Astrid Schlytter har genom forskning kommit fram till att klagandes kön i vissa fall påverkar handläggningen i socialtjänsten och domstolar.**

**Är din uppfattning att klagandes kön påverkar den tidigare handläggningen i målet (hos socialtjänsten)?**

**Svar:** Kanske. Eftersom det fokuseras på olika saker i utredningarna, olika saker på pojkarna och flickorna. Jag hade till exempel ett mål där en 17-årig flicka ansågs utsätta sig för sexuella risker. Har inte sett att något sådant har förekommit när det gäller pojkar. Det har inte varit aktuellt för pojkarna. Det verkar som om pojkarnas sexuella beteende inte är relevant. Trots att det är vanligare att även unga pojkar prostituerar sig.

**Kan du se några normer och värderingar som påverkar handläggningen hos socialtjänsten?**

**Svar:** Socialtjänstens handläggares normer och kunskaper påverkar givetvis arbetet. På vissa plan verkar det finnas en bristfällig kunskap.



### **Hur skiljer sig din handläggning från socialtjänstens?**

Ställde ej denna fråga vid denna intervju.

### **Hur påverkar den sociala kunskap som finns på området dig i ditt arbete?**

**Svar:** Det pågår ingen fortlöpande kunskapsutbildning om detta för domstolens tjänstemän.

### **Funderar du över om klagandes kön påverkar din bedömning av vårdbehovet?**

**Svar:** Reflekterar inte aktivt över detta i arbetet.

### **Jag: Dina exempel talar i och för sig för att du gör det på sätt och vis? Tror du att det kan göra det?**

**Svar:** Jo, på det sättet men kanske inte direkt aktivt.

### **I så fall, hur?**

Ställde ej denna fråga.

### **Arbetar ni på något sätt för att få en jämställd tillämpning av LVU-målen?**

**Svar:** Nej, har ej upplevt det.

### **Hurdå?**

**Svar:** Reflekterar inte aktivt över detta i arbetet.

## **Föredragande C**

### ***Frågeställningar***

#### **Skillnad mellan muntlig förhandling, inte muntlig förhandling**

**Svar:** Vi har i stort sett alltid muntlig förhandling i LVU-målen. Därför svårt att ha någon uppfattning om skillnaden.

#### **Vilka normer och värderingar styr? Astrid Schlytter har genom forskning kommit fram till att klagandes kön i vissa fall påverkar handläggningen i socialtjänsten och domstolar.**

#### **Är din uppfattning att klagandes kön påverkar den tidigare handläggningen i målet (hos socialtjänsten)?**

**Svar:** När det gäller flickor kan fokus ligga på sexuella risker. Att flickan exempelvis umgås med äldre män och därmed utsatte sig för sexuella risker. Detta verkar inte vara relevant när

det gäller pojkar – i vilken utsträckning de uttrycker sig sexuellt. Trots att även unga pojkar prostituerar sig.

**Kan du se några normer och värderingar som påverkar handläggningen hos socialtjänsten?**

**Svar:** Det kan det vara – eftersom t.ex. prostitution förekommer bland pojkar men inte fokuseras på alls. Utredningar har vad jag vet inte förekommit där det fokuseras på pojkars sexualitet.

**Hur skiljer sig din handläggning från socialtjänstens?**

Ställde ej denna fråga i denna intervju.

**Hur påverkar den sociala kunskap som finns på området dig i ditt arbete?**

**Svar:** Jag har en bristfällig kunskap om forskningen på detta området – men det finns ju en del i underlagen. Det finns ingen pågående utbildning om könsaspektsfrågor bland de anställda på domstolen.

**Funderar du över om klagandes kön påverkar din bedömning av vårdbehovet?**

**Svar:** När det exempelvis är en förälder kan man ibland ställa det mot vårdbehovet i bedömningen. Om det är exempelvis är en bråkig kille och en ensamstående mamma. Man kan nog ha generaliserande bilder av hur könet påverkar föräldraförmågan. Även socioekonomiska aspekter spelar in.

**Tror du att det kan göra det?**

Se ovan.

**I så fall, hur?**

Se ovan

**Arbetar ni på något sätt för att få en jämställd tillämpning av LVU-målen?**

**Svar:** Nej

**Hurdå?**

Ställde ej denna fråga.

**Föredragande D**

**Frågeställningar**

**Skillnad mellan muntlig förhandling, inte muntlig förhandling?**

**Svar:** De flesta mål sker genom muntlig förhandling därav svårt att se en skillnad

**Vilka normer och värderingar styr? Astrid Schlytter har genom forskning kommit fram till att klagandes kön i vissa fall påverkar handläggningen i socialtjänsten och domstolar.**

**Är din uppfattning att klagandes kön påverkar den tidigare handläggningen i målet (hos socialtjänsten)?**

**Svar:** Inte som vi har uppfattat det.

**Kan du se några normer och värderingar som påverkar handläggningen hos socialtjänsten?**

**Svar:** Eventuellt kan man hos socialtjänsten vara mer benägen att omhänderta flickor tidigare än pojkar då det gäller omhändertagande på den unges eget beteende.

**Hur skiljer sig din handläggning från socialtjänstens?**

**Svar:** Domstolens handläggning består i att pröva antingen en fråga om ett omedelbart omhändertagande ska bestå eller inte eller om en ansökan om beredande av vård ska bifallas eller avslås.

**Hur påverkar den sociala kunskap som finns på området dig i ditt arbete?**

**Svar:** Att man ska ha respekt för alla och behandla alla lika oavsett kön, ålder religion med mera.

**Funderar du över om klagandes kön påverkar din bedömning av vårdbehovet?**

**Svar:** Nej

**Tror du att det kan göra det?**

**Svar:** Har inte tänkt på det tidigare så det har jag svårt att tro.

**I så fall, hur?**

Ställde ej frågan.

**Arbetar ni på något sätt för att få en jämställd tillämpning av LVU-målen?**

**Svar:** Nej, det finns inget sådant projekt.

**Hurdå?**

Ställde ej frågan.

## **Föredragande E**

### ***Frågeställningar***

#### **Skillnad mellan muntlig förhandling, inte muntlig förhandling**

**Svar:** Aldrig en nackdel om man har en muntlig förhandling. Vill gärna att föräldrar och barn eller den unge kommer till förhandlingen. Man får en bild av parterna i fråga.

#### **Vilka normer och värderingar styr? Astrid Schlytter har genom forskning kommit fram till att klagandes kön i vissa fall påverkar handläggningen i socialtjänsten och domstolar.**

**Svar:** Är jag helt främmande inför varken i socialtjänsten eller hos domstolen. Har aldrig träffat på att det skulle vara någon skillnad. Inte märkt att det skulle vara någon skillnad här när det gäller utredningar angående flickors och pojkars sexualbeteende.

Det beror på om det har varit någon flicka inblandad som är på drift – är alltid en viss risk för att en tjej som knarkar exempelvis. Att det finns en risk att hon har blivit utnyttjad och försöker få ihop pengar via till exempel säljande av sex. Vilket också pojkar kan göra i och för sig.

Det som skiljer sig åt är att nämnden till exempel har gjort en dålig utredning och man inte kan styrka att det är ett socialt nedbrytande beteende.

Ofta är det fråga om en missbrukssituation och där är det primära snarare missbruket och att de inte sköter skolan som avgör även hos flickor.

#### **Är din uppfattning att klagandes kön påverkar den tidigare handläggningen i målet (hos socialtjänsten)?**

**Svar:** Nej absolut inte.

#### **Kan du se några normer och värderingar som påverkar handläggningen hos socialtjänsten?**

**Svar:** Nej, inget påtagligt så. Har sett ibland i flera fall att ansökningarna inte varit underbyggda på samma sätt från en del kommuner – kan vara så att det finns en större kunskap i socialtjänsterna i de större kommunerna än de små.

#### **Hur skiljer sig din handläggning från socialtjänstens?**

**Svar:** Domstolen gör en överprövning.

#### **Hur påverkar den sociala kunskap som finns på området dig i ditt arbete?**

**Svar:** Nej tycker inte att man använder sig av det i det dagliga arbetet.

**Funderar du över om klagandes kön påverkar din bedömning av vårdbehovet?**

**Svar:** Nej

**Tror du att det kan göra det?**

**Svar:** Nej det tror jag inte.

**I så fall, hur?**

Ställde inte denna fråga under intervjun.

**Arbetar ni på något sätt för att få en jämställd tillämpning av LVU-målen?**

**Svar:** Vi har grupper med anställda för olika sakområden och diskuterar frågor som har uppkommit. Hur man ska göra i vissa fall, med till exempel delgivning, omedelbart omhändertagande eller annat som kommer upp. Vi turas om att redogöra för praxis och nya praxis.

**Hurdå?**

Ej ställt denna frågan i intervjun.